Arm 12916 I
7 R 6 A
Danmark
182.
Est. IX / 698

Biblioteka Jagiellońska
stdr0003344

587293
I
Mag. St. Dr.

[Olechowski Józef]

DOCUMENTA

[Ex. 698]

AD

CAUSAS DECIMALES

IN POLONIA

1822 1841 b

I

Si non sunt validæ dotes & Privilegia Majorum & Anteceſsorum Nostrorum Ecclesiis collata, cujus erunt firmitatis illa, aliis Ordinibus, sub paribus Signis, pari atramento & pelle conceſsa?

SIGISMUNDUS I. ad Consiliarios Pruſsiæ. Legum Polonarum Vol: I. Fol: 484.

Opus impreſsum Cracoviæ in Lingua vernacula 1779, nunc verò in Latina luci publicæ datum.

CRACOVIÆ

TYPIS UNIVERSITATIS

ANNO M. DCC. XCVIII.

Editiones Polonicæ hujus Operis prodierunt anonymè, aſt omnibus exploratum erat Authorem ejus fuiſse Illuſtriſsimum & Reverendiſsimum Dominum Josephum Olechowski Episcopum Uranopolitanum, Suffraganeum & Archidiaconum Cathedralem Cracoviensem, protunc regimen Diæcesis Cracoviensis Adminiſtrantem.

Versio autem præsens Latina debetur labori Perilluſtris & Reverendiſsimi Domini M. Josephi Szabel Sacræ Theologiæ Doctoris, Canonici Cathedralis Cracoviensis, Profeſsoris Emeriti in Universitate Cracoviensi, ac ejusdem per plures annos Rectoris.

587293
I

Bibl. Jag.
KZ 6558

PRAEFATIO

Editoris hujus Latinæ Versionis.

Ex concordi Judicum & Advocatorum Poloniæ sensu constat, opellam præsentem, statim ac in lucem prodiit cum aviditate exceptam fuisse, atque cùm ejus exemplaria Cracoviæ Anno 1779. impressa cupidè juxta ac festinanter distracta fuissent, extemplò alteram editionem in Typis Calissiensibus nacta erat, enimverò communem favore sui opinionem obtinuit, quod in compendiosa brevitate complectatur omne id, quidquid ad accuratas notitias de Decimis ac simul de priscis Poloniæ monetis referri possit. Complures equidem antehac editi fuere Tractatus de Decimis, verùm cùm horum nonnulli inniti videbantur in solis Veteris Testamenti Libris, alii in placitis Canonum Ecclesiasticorum, vel demum in effatis Docto-

rum Ecclesiæ, nequiverunt aſsequi semper intentum per Authores suos scopum apud eos Judices Poloniæ, qui Sententias suas strictè ad Leges Regni scriptas conformare tenebantur. Cùm id Author Opellæ præsentis longiori Regiminis Ecclesiastici experientia instructus opportunè animadvertiſset, induxit in animum aliud genus argumentorum Statui Ecclesiastico ad Causas Decimales suppeditare, videlicet non jam ex Lege Mosaica, non ex Gratiano vel Decretalibus, aut Patrum Ecclesiæ exhortationibus, verùm ex Historia & Legibus propriæ Gentis. Eventus probavit modum hunc in Causis Decimarum tuendis persæpe faustè succeſsiſse. Videbatur quoque eſse operæ pretium exponere Publico veras Notiones de Libris Beneficiorum, quod etiam Author præstitit. Porro tametsi in materia antiquarum Poloniæ Monetarum bene multi Libelli & diſsertationes lucem olim aſpexerint, quia tamen promiscuè de his aliorum quoque Regnorum tractationem contexuerunt, arbitratus est Author rem se perutilem facturum, si Notitias de so-

lis

lis tantùm genuinis Polonicis Monetis chronologicè descriptas una cum Decretis æstimationis earum ob oculos legentium poneret. Initiò equidem altera duntaxat operis hujus pars Cracoviæ Anno 1779 in publicum emissa fuit, auspicando ab epocha Anni 1635 quo in Comitiis Poloniæ Compositiones super Decimis stipulandæ sancitæ erant, ast deinceps Author fine completioris de Decimis Tractatûs, partem quæ nunc prior est, elucubravit, quæ Leopoli Anno 1784 separatim impressa fuit, verùm in tam paucis exemplaribus, ut vix nota extiterit. Multi prudentia ac eruditione præstantes Viri censuerunt, quod versio in Latinum hujus Tractatus utilis modò evaderet, dum aliqui Judicum & Advocatorum Officiò fungentes nondum perfectè calleant Linguam Polonicam. Horum igitur commodis consulendo suscepta est cogitatio de præsenti Latina editione, ac consentaneum visum est partem utramque eo in illa collocare ordine, quo secum mutua relatione sociantur. Siquidem modò Polonia immutato anteriori suo Statu novis Legibus gubernatur,

natur, idcirco in evulganda hac Latina traductione multæ deliberationis res erat, num in toto suo primitivo contextu, prout vernaculè prodiit edenda esset? an verò prætermitti deberent penitus, quæ conformiter ad Leges & formam procedendi olim in Judiciis Poloniæ observatam expressa leguntur? Ast consulti in eo Viri eruditi & prudentes svaserunt ita Latinè emittendam, ac Polonicè concepta fuerat, permoti hac ratione: quod tametsi diversæ omninò ad præsens sint Processûs Judiciarii regulæ, quia tamen antiquiores Causæ frequenter ad moderna Judicia deferuntur, in quibus tam ad Leges anteriores, quàm ad formam procedendi antehac usitatam animadvertere fit necesse, eapropter non inutile fore, si omnia, quæ vernaculam lucubrationem componebant, in Latina versione relinquantur. Demum, si aliqua reflexio Authoris minùs accommodata præsenti tempori esse videretur, velit meminisse Lector, opus hoc ante Annos ferè viginti vigente Regimine Polonico conscriptum fuisse.

PRAEFATIO

Authoris.

Quicunque opiniones hominum accuratè perpendere solet, quotidie fere experitur, easdem sæpenumero errori obnoxias esse, ex ratione non habitæ priùs notitiæ verorum fontium ac originis materiæ illius, de quæ fit sermo aut controversia in familiari consessu, quinimo non rarò etiam in contentionibus judiciariis. Huic sorti cum multis aliis subjacet materia Decimarum in Polonia. Quanta enim diversitas opinionum de illarum origine, de jure petendi & reddendi eas-, dem, de modo faciendæ super iis compositionis sive concordiæ! Scopus itaque præsentis Opellæ est, colligere breviter ex historia Gentis nostræ Legibusque Regni eas omnes notitias, quæ solidam quarumvis circumstantia-

tiarum ad materiam Decimarum spectantium cognitionem oculis Legentium subjiciant. Tota hæc Collectio duabûs partibûs constabit. Prima *complectetur ea omnia, quæcunque à primordiis introductæ in Poloniam Sacrosanctæ Fidei per aliquot sæcula reperiuntur in Historia & Legibus nostris respectu Decimarum usque ad tempus prætensæ & demandatæ respectu illarum compositionis, videlicet ad Annum 1635.* Altera *Leges super compositionibus ab Anno 1635. nec non posteriùs de Foro & compositionibus earum usque ad tempora nostra prolatas, simulque notitiam de Libris Beneficiorum, atque ex occasione Decimarum pecuniariarum brevem descriptionem antiquarum monetarum in Polonia exponet.*

PARS PRIMA.

De origine Decimarum in Polonia, & quanam Potestate Spiritualibus attributæ sint? Per quem inter Beneficia & Ecclesias divisæ? De qualibus agris? & de quibus frumenti speciebus debeantur? Ex agris de novo exstirpatis, villisque recenter erectis ad quem pertineant?

§. I.

Origo Decimarum in Polonia eandem epocham habet cum introducta in illam Sacrosancta Fide, videlicet Annum circiter 965. Attribuit eas statim pleno jure Episcopis primus regnantium Orthodoxus *Miecislaus*. Attributio hæc præcedit aliquot sæculis Collectionem Legum nostrarum scriptarum, quam modoprimùm sub *Casimiro M.* videlicet ab Anno 1347. legimus. = *Miecislaus* (verba sunt celeberrimi Historici nostri *Martini Cromeri* Libro 3.) *Miecislaus totum se ad propagandam per*

omnem

omnem Principatum suum Religionem convertit, Basilicas novem diversis locis ædificat, easque supellectili omnis generis pretiosa ornat, Censibus, & Possessionibus locupletat, & in Diœceses distributas singulis Episcopis attribuit, iisque Decimas omnis generis frugum de suis juxta ac Nobilitatis plebisque Agris, edictó perpetuo adscribit, ita quidem, ut ex Decimæ post Messem ab iis qui dant, ad constitutum locum comportentur. Additi sunt & inferiores Sacerdotes, qui partim Socii & Consiliarii, partim Administri essent Episcoporum, quos vulgò Prælatos, & Canonicos & Plebanos sive Parochos dicimus, quibus etiam possessiones à Principe, & locupletiores quibusque, ac certæ Decimæ ab Episcopis attributæ sunt. =

Perspectum habentibus primitivum Patriæ suæ statum sufficienter notum est, quòd illatum in Poloniam Fidei lumen repererit speciem sive formam regiminis plenissimè Monarchici. Voluntas solius tunc temporis Monarchæ integræ Regioni, singulisque eandem inhabitantibus sine ulla differentia Jus unicum ac supremum erat. = *Fundato Principatu Lechus* (inquit memoratus Cromerus) *partim Gnesnæ manendo, partim obeundo Regnum; jus dabat populo, non ex præscripto Legum, quæ nullæ erant, sed ex arbitrio suo. Principi tunc cuncti seminabant, & metebant,*

atqué

deque omnium rerum proventu fructibus ipsi Vectigal pendebant. ⁊

Talis poteſtas Monarchici regiminis è dominantibus antecedenter Monarchis in *Miecislaum* transfusa, longo poſtea tempore in Succeſsoribus ejus jam Chriſtiana Religione illuminatis, quinimo etiam longè poſteriùs in Jagellonibus Leges & sancita universæ Regioni juxta velle & arbitrium Monarchæ promulgabat, quod teſtantur Statuta jam in Collectione Legum scriptarum comprehensa, in multis admodum foliis Vol: I.

Hæc notitia satìs superque evincit, Decimas ab initio attributas eſse Episcopis per supremam nationis Poteſtatem, nam edictô Monarchæ, qui, cùm vigore altiſsimi Dominii poſset nationi Bonisquè in ea consiſtentibus onera & obligationes juxta suum arbitrium imponere, atque debitas sibi à subditis Dationes, juxta beneplacitum, juſtiſsimè autem juxta neceſsitatem Gentis diſponere ; Decimas Spiritualibus, tanquam partem, jam reddituum suorum, jam Dationum Monarchico suo regimini è Bonis per Subditos mediante Ejusdem conceſsione poſseſsis subjectam atque debitam; perpetuîs temporibûs attribuit. Omnia generaliter Dominii sui Bona, & agros, tam pro thesauro Regio conseminari solitos, quàm etiam particularibus incolis

colis illo tempore cum conditione certarum dationum ad seminandum conceſsos, semetipsum ad extremum, Dignitatem suam supremam, Succeſsores Monarchas, & singulos sceptro suo subditos, agros tunc temporis seminantes & poſtmodùm vigore qualiscunque juris seminaturos, sine differentia ad extraditionem earumdem Decimarum obſtrinxit.

Subſtantialis fuit neceſsitas Gentis, neceſsitas ùt hodie appellamus *Statûs*, eaq; inevitabilis ac manifeſta, poſt susceptam & plantatam in his Regionibus Fidem, providere perpetuum & ſtabilem fundum miniſtris Religionis & Ecclesiæ. Jus naturæ, neceſsitas ſtabiliendæ Fidei in Regno semel susceptæ, atque vincula societatis nationalis exigebant, quatenus ii, qui se in obsequium Gentis & Conterrigenarum perpetuo Statu consecrârunt; fundum & mercedem quæ similiter perpetuò & conſtanter durare poſsit, à suprema Poteſtate provisam & securitate firmatam haberent. Electio speciei proventuum, in quibus præfatus perpetuus Spiritualium fundus consiſteret; dependebat ab arbitrio supremæ Poteſtatis. Liberum illi fuit eundem super solis Bonis, super solis paratâ pecuniâ dationibus, sive alterius generis redditibus securum conſtituere: aſt quoniam tunc temporis jam in omnibus aliis

Regnis

Regnis priùs Orthodoxa Fide illuminatis, conformiter exemplis & effatis in Scriptura Sacra exaratis; Decimæ Spiritualibus asignatæ erant, hocce medium amplexus est *Miecislaus*, & similiter Decimas ex omnibus Bonis supremæ suæ Monarchicæ dispositioni subjectis (prout jam supra dictum est) in perpetuum Spiritualium fundum asignavit & attribuit.

Non adest necessitas describendi hoc loco in quali gradu subjectionis respectu Sceptri tempore Monarchici Dominii posita existebant Bona, quæ hodie terrestria appellantur; mensuram etenim illius non solùm sufficienter exprimit consideratio Monarchiæ nullis Legibus circumscriptæ, sed sola duntaxat Dominantis voluntate administratæ, ast etiam satis clarè demonstrat Historia nostra in illorum sæculorum exemplis, quòd potestas suprema Monarchæ distribuebat illa juxta suum placitum, conferebat & recipiebat, dationes, nunc has, nunc alias, onera & officia graviora aut leviora, honestiora aut viliora Possessoribus eorumdem imponebat.

Chronicon *Vladislai* secundi, Uxorisque illius *Christinæ Henrici* Imperatoris Filiæ asservavit memoriam variarum specierum ejusmodi officiorum, quod videri potest

apud

apud *Cromerum Libro 6*, ac penes quod satis erit innuere tantùm de *Boleslao Pudico*, quantumvis propter virtutes privatæ vitæ in Annalibus noſtris celebrato = *Onerosus erat Nobilitati propter crebras venationes, eò: quòd & canes Principis alere, & equos atque subvectiones ipsi præbere, omnibus paſſim, quocunque iter faciebat, neceſse erat.* = apud eundem Lib: 9. Modoprimùm sub Anno 1422 Vol: I. fol: 83. legi poteſt in collectione Legum noſtrarum hæc promiſsio à Vladislao Jagellone Incolis facta = *Ex-nunc, & de cætero, nunquam alicujus Subditi Regni nostri cujuscunque Dignitatis, Eminentiæ, Status, aut gradus fuerit, Bona hæreditaria recipiemus, confiscabimus &c. nisi priùs super hoc Noſtrorum, quos deputaverimus, Judicum Sententia sequatur* = Admodum autem diu Bona Terreſtria, præter obligationem servitii bellici semper cum illis ſtrictiſsimè cohærentis; dationibus propter Monarcham multiplicibusque officiis subjecta erant. Ad tempora *Ludovici* solvebant de quolibet laneo duodecem groſsos argenteos illius sæculi, & modium siliginis, totidemque avenæ.

Modoprimùm dum *Ludovicus* voluit certiorem facere Dominatum in Polonia propter unam è Filiabus suis, ejusmodi dationes diminuit. = *Ludovicus eò rem deduxit, ut si alte-*

alterutra de Filiabûs suis apud Polonos regnaret, binos tantùm groſsos in jugera penderent, ab reliquis pensionibus & oneribus, quæ Regibus, ac Ducibus antiquitùs debebantur, cuncta Nobilitas immunitatem haberet. = *Cromerus Lib: 13.* Quæ res pleniùs descripta videri poteſt in Privilegio *Ludovici*, quod reperitur Vol: 1. fol: 55. 56. &c. Hoc modo diminuta solùtio de quolibet laneo quàm diu poſtmodùm super Bonis terreſtribus hærebat, docere poſsunt complura folia collectionis Legum noſtrarum Vol: 1. & 2. ac etiam de eo convincere, quòd poſt diminutionem dictarum dationum Terris Poloniæ à *Ludovico* factam, aliæ nihilominùs Terræ, videlicet: *Ruſsiæ*, *Podoliæ*, *Cujaviæ*, *Dobriniæ* satìs longo poſtea tempore sub obligatione similium quinimo majorum dationum exiſtebant. Promiſsionem tantùm liberandi easdem fecit *Vladislaus Jagello* Anno 1433. Vol. 1. fol. 93. 94. = *Omnes Terras Regni nostri etiam Ruſsiæ, salvis tamen Avenæ Contributionibûs (de quibus nobis ad tempora vitæ nostræ sola Ruſsia respondebit) ad unam Legem reducemus. Item omnes Incolæ Terrarum Cujaviensis, & Dobrzynensis, de Avena solita quam Nobis solvere cosveverunt, ad decem Annos duntaxat Nobis reſpondere, sint adstricti* = Propter sufficientiorem verò rei enucleationem afferri hoc loco

poteſt

potest, quod in hac materia scripsit Cromerus Lib: 21. dominante minorenni Rege Vladislao Jagellonida. = *Russica, & Podolica Nobilitas cum Polonica omni jure exæquata est à novo Rege, non sine murmure multorum, qui remitti illa quoque Russis ægrè ferebant, quòd necesse eis fuerat antiquitus quandocunque & quocunque Rex jusserat, sine ullo stipendio ad bellum proficisci, ad Arces muniendas & reficiendas operas mittere, de quolibet jugero culto, duos Avenæ, totidemque Siliginis modios, & quaternos grossos quotannis Regi pendere. Verùm illud maximè permovit Regem, quòd à Patre suo illam exæquationem promissam eis esse constabat.* =

Quicunque scit, vel audivit, quòd Bona multarum Abbatiarum, Præpositurarum, Monasteriorum usque ad hodiernam diem Magnæ Procurationi mensæ Regiæ, aut Capitaneis frumenta in mensura determinata reddunt, simulque officiis laborum satisfaciunt, videlicet aratrô laborant, agros colunt, seminant, metunt &c. &c. potest ex his residuis obligationibus mensuram sumere subjectionis antiquioris Bonorum terrestrium respectu Sceptri. Cùm Nobiles terrigenæ prævio consensu Monarchæ fundationes Monasteriorum de Bonis tunc temporis per se possessis facerent, non semper sive ipsi, sive Monasteria

ſteria poterant impetrare à Majeſtate immunitatem ab officiis, quæ iisdem Bonis annexa erant, propterea, quomodo aliquibus Monaſteriis collata sunt, ita adhuc exiſtunt cum veſtigiis Monarchici regiminis satis insignibus, quæ quasi ad informandam poſteritatem adusque præseferunt, licèt poſtmodùm proſpero temporis circumſtantiarum concursu omnia alia terreſtria Bona de gratia Monarcharum à memoratis dationibus, laborumque oneribus immunitatem obtinuérunt. Appellationes tantùm illorum variæ legi poſsunt, jam in Privilegiis duodecimo sæculô & poſteriùs collatis ejusmodi = raſtralia, ducturæ, ſtationes, excubiæ, subvectiones, tributum, telonium, foralia, vectigal, pascualia, annonæ, vaccæ, porci, oves, nunciorum, Legatorum, Ducum venatorumque receptio, pontium & aggerum ſtructura mellificia, &c. &c. = jam quoque in collectione Legum noſtrarum, v. g. in Privilegio *Vladislai Jagellonis* Vol. 1. fol. 91. 92. sequentes = solutiones, contributiones, exactiones, vecturæ, labores, equitaturæ, angariæ, gravamina, frumentorum dationes &c. ac his similia in multis aliis locis Vol: I. & 2.

Lectio & consideratio Hiſtoriæ Gentis sufficiens erit meliori & vividiori colore subjicere oculis designatam hìc per accidens primis tantùm lineamentis ideam primitivæ

in Polonia poteſtatis Monarchicæ, qua attributæ à *Miecislao* Decimæ, quatenus Spiritualibus sine quovis impedimento & diſpendio redderentur, subsequentibus poſtea sæculis admodùm diligenter Suprema Poteſtas animadvertebat. Dum succeſsu temporis placebat Monarchis liberaliùs & frequentiùs Bona ac dignitates conferre subditis suis Heroica dexteritate commendatis, illi autem sub prætextu obtentorum Domini reſpectuum exhibebant se in reddendis decimis aut segnes aut minus reales, protinus dominantes Monarchæ omnes prætextus à quocunque ad injuriandas Decimas excogitatos novis sancitis tollebant, atque ad realem earumdem extraditionem ac convectionem severis etiam pœnis compellebant. Rei iſtius exempla legi poſsunt in hiſtoriis Gentis, ac præcipuè in *Cromero* & *Dlugoſsio*. Si verò quispiam curiosus eſt invenire similia non jam in Hiſtoricis, sed in Collectione Legum noſtrarum, videbit Vol: 1. fol: 95. 96. 97. Edictum *Casimiri M.* quo arbitramentum Jaroslai Archiepiscopi Gnesnensis promulgat, ac executioni demandat his verbis = *Cupientes, ut Subditi Nostri, in Regno Nostro degentes, cujuscunque Status conditionis existant, honestè vivant, alter alterum non lædat, & jus unicuique tribuatur &c. Pro raptu Decimæ Prædialis, raptor monitione præmiſsa excommu-*

communicetur &c. Videbit ulteriùs fol. 193. 194. rigorosum Decretum in Statuto *Vladislai Jagellonis* Anno 1433. Cracoviæ prolatum in verbis breviter hic ex amplo contextu descriptis = *Noſcat igitur tam præſens ætas quàm posteritas futurorum, quod quicunque Princeps, Capitaneus, Baro aut Nobilis Miles, aut Vasallus, & generaliter quævis Persona cujuscunque Status, Dignitatis, gradus & conditionis existat, Decimas quas sibi DEUS in signum universalis dominii pro alimento servientium reddi censuit &c. rapuerit, occupaverit, detinuerit, &c. cum Complicibus pœnis & Cenſuris Ecclesiasticis debeat subjacere. Quia nonnullorum invaluerit iniquitas, quòd pœnas & Cenſuras ultra Annum ſuſtinere non formidant, Nos igitur* Vladislaus *Prædeceſsorum noſtrorum exemplo, tanquam Tutor & Conſervator jurium, libertatum, & Privilegiorum in Ecclesia, Personarumque sibi subjectarum, ad executionem Statutorum procedere cupientes, cùm fruſtra conderentur Leges, nisi executioni debitæ demandentur. Ex quo etiam quos timor Dei & mucro Spiritualis à malo non còércent, pœna temporalis debeat còércere, præſenti noſtro Decreto Regio decernimus, & firmiſsimè ac irrefragabiliter* ~~pœ~~ *perpetuò observari ſtatuimus & ordinamus, ut dum aliquis Indigena Regni Noſtri cujuscunque Status & conditionis exiſtat, pro-*

pter raptum Decimarum &c: Sententiâ Excommunicationis fuerit innodatus, ipſamque ultra Annum legalem ſuſtinuerit &c. extunc Anno elapso omnia Bona ejusdem Excommunicati mobilia & immobilia, quæ tunc poſsederit, debent recipi per Locorum Capitaneos, & apprehendi tenenda, quouſque de iisdem Bonis damna & valor injuriam paſsis plenariè exolvantur. Quibus solutis, Bona prælibata præfatis Excommunicatis nonnisi abſolutis decernimus reſtituenda per Capitaneos prænotatos ⁊ & iterum in proximis ſtatim foliis 195. 196. videbit Decretum Casimiri Jagellonidæ observantiam Paterni ſtatuti seriò præcipiens in Comitiis Petricoviensibus Anno 1458. promulgatum his verbis ⁊ *Omnibus Regni Noſtri Capitaneis mandamus, quatenus prædictas Noſtri Progenitoris Statuti Literas in omnibus punctis teneant & ad ungvem perpetuò & inviolabiliter observent. Quodsi Capitanei in præmiſsorum executione se remiſsos, aut quomodocunque difficiles reddiderint, extunc ipsos Excommunicationum Sententiis in eos per Locorum Ordinarios, eorumque Officiales fulminandis subdimus, & subjicimus, ac subjacere obligamus tam diu, quousque ad executionem curaverint procedere cum effectu.* ⁊ Videbit in eodem Vol: 1. fol: 546. Conſtitutionem *Sigismundi I.* inter Conſtitutiones Terrarum Pruſsiæ in Comitiis Thorunensibus

bus Anno 1538. scriptam ⁊ *Mandamus insuper, & ita omnino habere volumus, ut Palatini Debitores Decimarum, Aratralium, & quorumvis Ecclesiasticorum proventuum, Censuras contumaciter sustinentes ad hujusmodi debitorum solutionem remediis opportunis compellant, ne Ecclesiastici proventibûs suis fraudentur* ⁊ Plura adhuc ex eodem Volumine primo, sive alia appellatione utendo; ex Statuto, afferri possent Decreta extraditionem Decimarum exactissimam, Forumque judicandi Causas earum præcaventia, sed his curioso cuique in ipso fonte ad legendum relictis; nullatenus tamen silentiô præteriri potest virili eloquentia solidisque argumentis plena *Sigismundi I.* admonitio Terris Prussiæ tunc temporis doctrinâ Lutheri & Calvini imbutis, (quam ibidem Monarcha tritas Apostatarum cantilenas denominat) data, Vol. 1. fol. 483. 484. tali verborum serie hic aliquantulum abbreviata ⁊ *Duplex idque ingens peccatum adversus Divinas & humanas Leges committitis, alterum non reddendo proximo suo, atque adeò Pastori, quæ sua sunt, alterum Literis & Decretis Principis sui non parendo. Si per Legem Gratiæ liber est populus à solvendis Decimis, quæ Ministris Dei debentur, eadem Lege liber erit à solvendis tributis, quæ aliis Ordinibus & potestatibus debentur. Nam Lege gratiæ omnes pari-*

pariter Christiani in unam libertatem sunt asciti. Si ob hoc, quòd sublatum est Sacerdotium Judæorum non plus habeant Sacerdotii Christiani Sacerdotes, quàm id quòd commune est omnibus, neque illis suos proventus deberi, pari ratione abolito Regno Judæorum, Christiani non plus erunt Reges, quàm cæteri Christiani, nam per Legem gratiæ omnes ex æquo Regale Sacerdotium esse censentur. Quodsi Christiani Principes Decimas & proventus Successoribus Apostolorum non rectè contulerunt, minùs rectè Apostolis ipsis primi illi Christiani pretia Bonorum suorum omnium conferebant. Si nefas est Pontificem ob non redditas Decimas populum excommunicare, majus erit nefas quòd Apostoli ob negatam pecuniam Ecclesiæ dicatam, utraque morte condemnabant. Si non pendendum est Pastori, nisi pascat, & doceat, non pendendus erit etiam à plebe suus Census Ordini seu Statui Militari, nisi militet, & populum Dei tueatur. Si denique non sunt validæ dotes, & Privilegia Majorum, & Antecessorum nostrorum Ecclesiis collata, cujus erunt firmitatis illa aliis Ordinibus, sub paribus signis, pari atramento & pelle concessa? Atque hæ sunt illæ Evangelicæ rationes, quæ nunc Orbem Terrarum seditionibus, tumultibus, perjuriis, & Sacrilegiis implent. Gravi igitur, & molestissimo ani-

mo

mo ferimus, quòd adversus Decretum Nostrum tales Literas, talibus impiis dogmatibus consutas miseritis, quæ non solùm indigna sunt Auribus Nostris, & ab universa Ecclesia Catholica damnata, sed etiam à Nobis, & aliis Christianis Principibus, publicis Edictis vetita. Et proinde denuntiamus Vobis hanc immutabilem Sententiam & voluntatem nostram, quòd Decretum ipsum Nostrum justè & legitimè latum nulla ex parte mutaturi, neque Dominum Episcopum & Jura Ipsius nostro debito patrocinio deserturi sumus. Et si in ea contumacia perseverare volueritis, nos id, quod ad justum, & Christianum Principem attinet, exequemur. ⁊

His allatis Decretis, quæ in Collectione Legum nostrarum reperiuntur; congruum est adjungere adhuc sancitum perpetuum *Casimiri M.* quod in favorem Diæcesis Cracoviensis respectu convectionis Decimarum Anno 1352. promulgari fecit, quodve ad hodiernam diem Archivum Ecclesiæ Cathedralis in suo Originali illæsum asservat, sequenti verborum aliquantulum abbreviata serie. ⁊ *districtè præcipimus Nostræ iræ sub obtentu omnibus & singulis Colonis, & Cmethonibus, Terras, Agros, & Prædia quælibet colentibus, in Nostris vel Baronum ac Militum Nostrorum, & aliorum quorumcunque Villis Polonicalibus, vel Theutonicalibus*

calibus, in tota Diœcesi Cracoviensi, ut de cætero Episcopo, & Capitulo, Prælatis, & Canonicis Ecclesiæ Cathedralis Cracoviensis & Emptoribus Decimarum Ipsorum, necnon Abbatibus, Præpositis, Prioribus, Plebanis, Ecclesiarum Collegiatarum, & Parochialium Rectoribus, ac aliis quibuscunque Clericis Sæcularibus seu Regularibus in dicta Diœcesi commorantibus, Decimas frugum suarum cujuslibet Seminis, canabis, & lini tempore Messis, quolibet Anno, curribûs suis sine dolo & fraude ad horrea Episcopi, & Clericorum, vel alia certa loca Villarum, in quibus hujusmodi Decimæ consistunt, qua Procuratores, Decimatores, aut Decimarum Emptores Episcopi, & quorumlibet Canonicorum, vel Clericorum elegerint, conducere, & comportare temporibûs perpetuis teneantur. Si quis autem Decimas occuparet, vel rapere præsumpserit violenter, is panâ quæ polonicè piętnadziesta *dicitur, per Nostros Judices quærulantibus Clericis condemnetur, ut sic quilibet suis rebûs & Stipendiô contentus, Domino DEO, à quo Bona cuncta procedunt, liberiùs famuletur.* ⁂

Recensita verò hucusque Decreta non sunt hìc eo fine allata, ut Decimas in Polonia Spiritualibus deberi evincant. Res enim ista nulla convictione indiget. Omni sæculô, incipiendo à *Miecislao* usque ad hodier-

diernum diem, Gens noſtra non minùs conſtanter, quàm firmiter habuit semper habetque persvasum, illas eſse proprietatem Ecclesiarum omnimoda securitate munitam, quod teſtantur omnium Regum Hæredum effata, & in quibusvis sub tempus Reipublicæ Comitiis usque ad noviſsima Anni 1775. prolatæ Conſtitutiones, factæque Decimarum mentiones, quarum singulæ agnoscendo pleniſsimè attributas eſse Spiritualibus Decimas, duntaxat circa modum easdem extradendi, circa Compositionem, Forumque illarum diſpositiones præscribunt.

Prudens Lector facilè inferet, ea tantùm intentione memorata superiùs Monarcharum sancita hìc exarata eſse, ut quilibet convincatur, quòd Decimas hæreditarii Reges ab initio fere fundatæ Monarchiæ Epiſcopis attribuerunt, quòd per sæcula omnia de reali ac integra illarum extraditione admodùm sollicìti erant, quæ laudabilis ac pia sollicitudo tam conſtanter Throno Monarcharum Noſtrorum insedit, ut, quamvis cum tempore Ordo Equeſtris libertatem faciendi Compositiones super Decimis Conſtitutione 1635. impetraverit; Reges nihilominùs noſtri Prædeceſsorum Monarcharum insiſtendo veſtigiis; eadem ipsa Conſtitutione extraditionem Decimarum in manipulis de Bonis mensæ suæ propriis cæterisque omnibus Regalibus expresiſsimè præcuſtodire dignati sint.

Debent igitur emendare opinionem suam Historiæ Legumque ignari, qui existimare solent, Decimas esse gratias particularium Incolarum easdem extradentium, aut illorum, qui Jure Patronatûs Ecclesiarum potiuntur. Longo temporis intervallo priùs illæ factæ sunt Spiritualium proprietas, quàm Incolæ Equestris Ordinis prærogativâ collationis Ecclesiarum insigniti, longè priùs, quàm Jus hæreditatis Bonorum terrestrium tale, quali nunc gaudent; obtinuerunt. Validiori dextera, quàm sunt particularium Incolarum manus; attributæ sunt Decimæ, quia dexterâ Supremæ Potestatis Regni. Videri potest in Historia & Legibus, quod eadem ipsa dextera Statui Equestri incrementum dando; Dignitates & Bona conferebat, sed iisdem Bonis ab initio juxta arbitrium suum & necessitatem onera imposuit. Assignavit imprimis ex illis Decimas Spiritualibus, cum obligatione, ut in rebus Fidei Genti servirent, prout inquit *Sigismundus I.* Vol. 1. fol. 481. de Bonis & redditibus Spiritualium = *quæ per Serenissimos Prædecessores nostros Poloniæ Reges, & Duces sunt ab initio fundationis Ecclesiarum ad usum duntaxat & onera Ecclesiæ collata* = & alio in loco fol. 510. *ad Divinum cultum peragendum & manutenendum* = aut sicut inquit Casimirus Jagellonides fol: 193. *unde laus & honor Altissimo JESU Christo omnium*

Crea-

Creatori, salusque provenit animarum. = Facta autem detruncatione Decimarum ; pro aliis dictorum Bonorum emolumentis & proventibus, attribuendo illa Equestri Ordini ; strictam bellici servitii obligationem præscripsit.

Compertum id sufficienter habent, qui quantacunque antiquioris Patriæ suæ statûs præditi sunt notitia, quodsi verò aliqui præsentem opellam legentium non satis se convictos senserint, non sibi molestiam inferant, quæritando id in Historiis ; videant duntaxat folium 91. Vol: 1. reperient ibidem statim *Vladislai Jagellonis* effatum = *Metas seu granicies Regni Nobiles ab insultu & incursu æmulorum & hostium propriis sumptibûs tueri debent, & omnimodè tenentur. Quodsi Ipsis extra Metas Regni Nostri expeditionaliter exire seu se transferre mandabimus, quinque Marcas super quamlibet hastam dare & distribuere promittimus &c.* = & fol: 228. Casimiri Filii ejus magis severum = *Quilibet compareat in loco die constituta sub amissione Bonorum & colli. &c.* =

Verùm, ne quispiam existimet Bona Terrestria ejusmodi obligationibus duntaxat sub Hæreditariis Regibus fuisse subjecta, legat Constitutionem temporibûs jam Reipublicæ propemodùm optimis Anno 1635. latam, Constitutionem quæ Bonorum terrestrium

ſtrium ad Statum Spiritualem alienationem prohibet, Conſtitutionem ad præſens vehementer guſtui arridentem, nam fæcundam hodiernorum *Jurium caducorum matrem*, Vol. 3. fol. 854. 855. = *Considerando quòd Ordo Equeſtris penes obtentum à Prædeceſſoribus Noſtris Regibus Poloniæ & Magni Ducatûs Lithvaniæ jus in Bona sua tereſtria hæreditaria, aſsumpsit in se ratione eorumdem Bonorum servitii bellici obligationem, vigore cujus contra maxima à paganis pericula pectoribûs propriis non tantùm Patriæ suæ, sed etiam universæ Chriſtianitatis securitatem tuetur, ne hoc tam magnum Ecclesiæ Dei & Fidei Sanctæ præsidium sensim evaneſcat, ſtatuimus, & nihil aliud tantùm gloriam Dei & integritatem Reipublicæ reſpiciendo, perpetuis temporibûs habere volumus, quòd in poſterum, includendo etiam hoc tempus præteritum, scilicet à die felicis Electionis noſtræ; Bona terreſtria hæreditaria ab Ordine Equeſtri neque donationibûs, neque venditionibûs, neque succeſsionibûs sub qualicunque prætextu alienari poſsunt, neque avelli, neque detineri, sed perpetuis temporibûs remanere debent in manibus & poſseſsione Perſonarum Ordinis Equeſtris, in quas solas Forum & pœna in Statutis de expeditione bellica expreſsa extenditur.* =

Hæc Conſtitutio non eſt jam eſſatum hæreditarii Regis, aſt recognitio ipsiusmet

Statue

Status Equeſtris, ejusdem ipsius Status, qui mox in proximo folio. 857. in iisdem Comitiis impetravit sibi libertatem faciendarum Compositionum super Decimis. Quamvis paulisper tantùm super adductis hìc Legibus subsiſtens attenta consideratio, quemlibet convincere sufficiet ejusdem manus largitione & Decimas Spiritualibus, & Bona terreſtria Statui Equeſtri ceſsiſse, aſt longè priùs, antiquius, magisque universale jus eſse Spiritualium ad Decimas, quàm Jus hæreditatis Terrigenarum ad Bona terreſtria: siquidem hæc longè priùs ad proprietatem Regum hæredum pertinendo; ac vigore generalis supremæ attributionis longê priùs obligationibus Decimarum subjacendo; poſteriùs modoprimùm, paulatim, & per partes à ſtatu Equeſtri obtinebantur.

Jus igitur Decimarum ex omnibus generaliter Bonis & agris conseminari solitis antecedit omnes alias acquisitiones Jurium quorumcunque per Hæredes aut Poſseſsores obtentas. Intrans quocunque Jure in Bona reperit hanc obligationem illis ante sæcula impositam. Circa acquisitionem proinde Bonorum semper Decima debet reputari tanquam pars emolumentorum à Contractu omnino separata, tanquam res prorsus aliena, priori & antiquiori supremo jure propter Ecclesiam exdivisa, eum fere in modum,

dum, sicut Contributiones publicæ super Bonis existentes, v. g *fumalium*, *epistomii*, aut *fassionum* &c. Possetne quispiam gloriari, quòd ex propria gratia *fumalia* aut *fassiones* exsolvat? possetne sibi hodie Emptor aliquorum Bonorum gravamini imputare, quòd super iis onus solvendi *fumalia* aut *fassiones* reperiat? Ex his exemplis facilis illatio ad Decimas, ad quas Spiritualium Jura non tantùm sunt omnibus aliis priora & antiquiora, verùm etiam continua, non interrupta, atque per tantum sæculorum decursum mutationi non subjecta. Hæredes & Possessores Bonorum incessanter mutantur, nam hæc de manibus in manus, de familiis ad familias transeunt, natura insuper ipsorummet Bonorum mutationem suscipit, nam sæpenumero è Regalibus terrestria, è Terrestribus Regalia vel Spiritualia fiebant, ac fiunt, Jus autem Decimarum super illis immobiliter semper existit ac perseverat, siquidem non personis particularibus quæ moriuntur, non Familiis quæ extinguuntur, competit, sed universo Statui Spirituali, semper existenti, Statui notabilem partem hujus Reipublicæ à sæculis constituenti, prout inquit *Sigismundus I.* Vol: l. fol: 510. = *Magna pars Reipublicæ Nostræ in Ordine & Statu Ecclesiastico consistit* = ambo prædicti Status, sæcularis nempe & Spiritualis Corpus & Incolatum Regni

hujus

hujus à sæculis componentes, ambo ex una eademque manu proventus poſseſsionesque acceperunt, sub diversis, propriis tamen cuivis obligationibus, prout Leges superiùs adductæ demonſtrant.

Oneribus Spiritualium præterlabentia sæcula allevamentum attulere nullum. Iisdem ipsis obligationibûs quolibet tempore, hodie, & in poſterum obſtrictos se eſse recognoſcunt sentiuntque Spirituales, quæ illis à primordiis Sacrosanctæ Religionis in Polonia erant impositæ. Quodsi verò sæculorum decursu approximatæ in mutatione regiminis circumſtantiæ primitivo bellici servitii oneri per Statum sæcularem simul cum Bonis suscepto allevamentum fecere, exiſtimandum eſt, proſperam hanc obligationum unius Status relaxationem, non tantùm non debere afferre renitentiam reſpectu Decimarum, sed quinimo, per conſiderationem diminutarum cum tempore obligationum suarum; debere in Statu sæculari efficere alacriorem extraditionem proventuum & Decimarum, alterum Statum officia sua pro iis adimplentem concernentium. Evidentiam talis illationis agnoscet profectò Juſtitia, Virtus, & politiſsima eruditio ipsiusmet Equeſtris Ordinis, qui hodie omnibus hisce dotibûs eximiè reſulgen-

tibus

tibûs Gentis suæ decus & gloriam auget. Ingeminare hìc expedit effatum *Casimiri Magni* superiùs allatum = *Quilibet suis rebûs & ſtipendio contentus, Domino DEO, à quo bona cuncta procedunt, famuletur.* =

§. II.

Præmiſsis tot & tam magnis documentis evincentibus Decimas ab initio fere Monarchiæ Regni iſtius attributas fuiſse generaliter à Suprema Poteſtate Epiſcopis, facilis sequitur convictio easdem Decimas per Epiſcopos diſtributas fuiſse inter Beneficia, Ecclesias, & Monaſteria. Fide jubet pro hac veritate tota quantacunque reperiri poteſt nationis & Ecclesiarum noſtrarum hiſtoria, indubitatam eandem reddunt innumera originalia fundationum Diplomata hucusque aſservata, confirmant quoque Leges Regni antiquiſsimæ.

Qui curiositate ducitur cognoſcendi fundationes insigniorum & vetuſtiſsimorum in noſtris regionibus templorum Monaſteriorumque, quàm primùm tantùm aperiet Annales Regni, atque aliquot saltim sæcula oculô percurret, videbit diſtributionem Decimarum solis duntaxat Epiſcopis, tanquam earundem generaliter ab initio Sanctæ Fidei vigore Supremæ Poteſtatis Proprietariis, quoli-

quolibet sæculo, & sub quibuslibet Monarchis post *Miecislaum I.* regnantibus plenissimè fuisse agnitam.

Possunt hoc loco ex ingenti exemplorum numero nonnulla breviter innui. *Casimirus I.* è Monacho Rex locat Tinecii Benedictinos Cluniacô adductos, in quorum gremio votis se religiosis obstrinxerat; attribuit illis in dotem plures quàm centum Regales villas, ex quibus tamen Episcopus Cracoviensis Decimas sibi ab antiquo servientes percipit, & modoprimùm illas Aaron ex Abbate Tinecensi Cracoviensis Episcopus proventibus Monasterii adjungit. *Boleslaus Crivoustus* auget notabiliter Canonicorum Capituli Cracoviensis numerum, incorporat eidem villas, sed Radosius Episcopus Decimas impertit. Reversus è sacro bello Jaxa fundat Miechoviæ de propriis Bonis Monasterium propter Canonicos, ùt ajunt; Custodes Sepulchri Christi, quorum unum secum ex Asia in Poloniam advexit; ast illis statim Gedeon Cracoviensis Episcopus insignes Decimas ex variis Bonis superaddit.

Casimirus II. constructo Sulejoviensi Cœnobio Bona in dotem confert, sed ad petitionem ejusdem Petrus Archi-Episcopus Gnesnensis assignatis Decimis proventum

adauget. *Ivo Odrowązius* Cracoviensis Præsul inter multas magnasque fundationes suas Monasteriis Mstoviensi, Hebdoviensi, Claræ Tumbæ sive Mogilensi, partim hæreditaria Spiritualiaque Bona, partim Decimas liberaliter providet, atque Xenodochium S. Spiritus Cracoviæ super Bonis ad mensam suam spectantibus Decimaque ex multis Bonis proveniente fundat.

Theodorus Cedro Palatinus Cracoviensis in fundatione de Bonis propriis Sciriciæ facta Monachos Ordinis Cisterciensis collocat, *Vislaus* autem & *Prandota* Episcopi Cracovienses Decimas largiuntur. Litem inter *Zemovitum* Masoviorum Ducem & Episcopum Posnaniensem de Decimis ex novalibus suscitatam *Casimirus M.* dijudicat, ac ad eas Episcopo reddendas effato suo adstringit. *Joannes* Dux Masoviæ fundationem pro Collegiata Varsaviensi in Bonis & Decimis ab Episcopo Plocensi via commutationis acquisitis offert, jam verò *Adalbertus Jastrzembiec* Posnaniensium Antistes super ea illam constituit = *Institutum est ab* Alberto Jastrzembecio, *Episcopo Posnaniensi, Canonicorum, & Vicariorum Collegium, cùm* Joannes *Dux luculentos redditus de Bonis suis, ac de Decimis à Plocensi Episcopo permutatione quadam acquisitis, utrique Illi Collegio addixisset* = *inquit Cromerus Lib. 16.*

Sed

Sed non quæritando in Annalibus similia exempla, si curiosus quisque interrogaret Religiosa Monaſteria utriusque sexus, Decimas in variis Bonis, Regalibus, Terreſtribus, quinimo etiam Spiritualibus, percipientia, ex cujus collatione in earum poſſeſsione exiſtunt? sine mora præſentarent originalia Epiſcoporum Privilegia ad hæc tempora bene aſservata, quorum vigore præfatas Decimas variis sæculis, remotiſsimis, mediis & proximis obtinuerunt. Evincerent iſta Originalia, quòd Epiſcopi sæpiſsimè ex intentione cooperandi piis fundationibus, Decimas conferebant, sæpe autem ad poſtulationem interventumque Monarcharum noſtrorum idq; illas, quæ ad mensam ipſorum ſpectabant, sæpe etiam viâ commutationis, ita scilicet, ut Monarcha vel alius quipiam particularis Fundator cupiens Decimas aliquas cuipiam Ecclesiæ vel Monaſterio attribui, pro earum attributione alios perpetuos redditus Epiſcopo attribuenti cederet & appropriaret. Et reapse, quando quidem solis Epiſcopis ab initio omnes generaliter Decimæ fuerunt redditæ, quandoquidem à sæculis in eorum proprietatem transierant, nemini ex alia quàm Epiſcopi manu obvenire poterant.

Quæcunque Ecclesia, Cathedralis sive Collegiata, Parochialis sive Monaſtica, De-

cimas intra suos proventus numerat, illas de hac manu accepit. Si verò alicubi reperiantur, quæ ſpeciem quandam præferant, quasi à quopiam alio, non autem ab Epiſcopo collatæ fuerint; tales profectò vel viâ impetrationis ab Epiſcopo, vel viâ commutationis pro aliis perpetuis redditibus per Fundatorem conferentem acquisitæ erant. Perlectæ ac consideratæ in particulari fundationes facilè hac de re convincent.

Ad confirmandam largitionem Decimarum Poteſtate Epiſcopali si hoc loco ex Legibus Regni antiquiſsimis aliquid proferri expediat, satis eſt provocare ad Voluminis I. folium 99. 100. 101. Poſtulante *Casimiro M. Bodzenta* Cracoviensium Antiſtes à præſtatione Decimarum ad decursum annorum triginta Terras Lublinensem, Sieciechoviensem, & Łukoviensem, utpote tunc temporis incursionibus Tartarorum & Lithvanorum devaſtatas; liberat, Decimas in oris transviſtulanis, ac Ruſsiæ Hungariæque confinibus diſponit, in bonis circa *Długiepole* & *Czorſtyn* partem Ecclesiis Parochialibus attribuit, reliquum mensæ suæ reservando; cautiones nonnullas superaddit &c: omnia autem hæc conſtituit ad petitionem hæreditarii Regis, & conſtituit non de una villa, non de una poſseſsione, sed de territoriis notabiliter amplis, continentibus in se Bona

Rega-

Regalia, Terreſtria & Spiritualia, quod evidentiſsimè demonſtrat, in solis duntaxat Epiſcoporum manibus largitionem & diſpositionem Decimarum à sæculis extitiſse.

Hæc notitia funditus tollet admirationem nonnullorum, quanam de causa sæpenumero in una Parochia pluribus Ecclesiis, non rarò satìs remotis; Decimæ proveniant? Quarenam illas aliquando Prælati, Canonici, aut Monaſteria percipiant? frequenter Mensa Epiſcopalis exdecimet? & aliquando ipsamet Parochialis Ecclesia de nulla participat? Ecclesiæ antiquiſsimæ fundationis fere omnes saltim ex aliquibus suæ Parochiæ villis ad hodiernum usque diem Decimas percipiunt, nam illis eas Epiſcopi Erectionis tempore in villis interea habitatis vix non ubiquè addixerunt, verùm etiam sæpenumero contigit, ut addictis aliquibûs; alias ad mensam suam reservaverint, super aliis Prælaturas & Canonicatus fundaverint, alias Monaſteriis contulerint.

Dum succeſsu temporis in qualibet Parochia novarum villarum augebatur numerus, quarum Decimæ Mensam Epiſcopalem concernebant, has iterum Epiſcopi juxta neceſsitatem inter varias Ecclesias partiebantur, vel super illis novas fundationes con-

conſtituebant, prout hisce etiam temporibus Decimas ex novalibus diſponere ſolent, hinc igitur orta sunt multiplicia jura ad decimandum in una eademque Parochia diversis Personis servientia, sæpenumero insuper in una villæ parte aliquas tantùm agrorum, videlicet aut prædialium, aut Cmethonalium ſpecies complectentia. Hinc pariter profluxere usitati in causis Decimarum termini: *Jus commune*, aut *Jus ſpeciale* alicujus Ecclesiæ ad Decimas. *Primum* fundatur in subjectione Juribus Parochialis Ecclesiæ, & participatione Sacramentorum in ea, *alterum* in ſpeciali atque expreſsa attributione Decimæ. Omnes, quicunque in aliena Parochia Decimas percipiunt, debent ad illas habere Jus *ſpeciale*, & interrogati in judicio de jure *petendi*, illud producere adſtricti sunt, Ecclesiæ autem Parochiales ad nonnullas Decimas in propria Parochia percipi solitas, præter jus *commune* in adminiſtratione Sacramentorum fundatum, præsentant etiam non rarò *ſpeciale*, per expreſsam earum attributionem, cùm autem ad aliquas oſtendere non poſsint Jus *ſpeciale*, juſtè provocant ad Jus *commune* & poſseſsionem. Cùm enim quispiam alius jus ſpeciale ad tales Decimas non exhibet, cùm eas mensa Epiſcopalis non percipit, exiſtimandum supereſt, à tempore Erectionis attributas eſse per

Epi-

Epiſcopum Ecclesiæ Parochiali pro Sacramentorum adminiſtratione, quæ juxta generalia Ecclesiæ universalis Sancita Ecclesiæ Parochiali ad omnes Decimas in tota illius Parochia jus securitate obfirmat, nisi alia ſpeciali legitimaque diſpositione de ejusdem circumplexu fuerint exemptæ. Tale Jus *commune* non tantum in Judiciis Spiritualibus multis Parochialibus Ecclesiis agnitionem Decimarum evicit, verùm etiam in Terreſtribus ac Tribunalitiis favorabilia juſtitiæque conformia propter easdem Ecclesias Decreta obtinuit.

Memoratæ Jurium Decimalium diſtinctioni atque varietati magnopere etiam causam dedere subsecutæ cum tempore dismembrationes sive divisiones Parochiarum. Primis poſt plantatam apud nos Fidem Sanctam sæculis raræ admodum & à se remotæ erant Parochiales Ecclesiæ, diſtantia illarum extendebatur ad aliquot milliaria, imò nonnullarum etiam ad plura quàm aliquot, nam aliter in primordiis eſse non poterat. Cùm autem Decimæ ex Villis intra ambitum talium primitivarum Parochiarum contentis jam ex originativa diſpositione ad varias fundationes pertinerent, succeſsivè tamen Reges, Epiſcopi, nobilesque Terrigenæ, freqnentiores Parochiales Ecclesias erigerent, partim propter majus cultus Di-

vini

vini augmentum, partim propter commoditatem, quatenus nempe incolæ à longinquo causâ peragendæ devotionis liberarentur itinere, subsecutæ proinde Parochiarum divisiones, noviterque erectæ Parochiales Ecclesiæ sine Decimis remanere debebant: nam licètsi Villas ad Jus Parochiale novæ Erectionis acquirerent, non tamen Decimas, siquidem hæ jam antiquioribus obligationibus subjectæ erant. Ex hoc fonte profluit, quòd aliquando Ecclesia Parochialis de hac ipsa Villa, in qua consistit; nullam Decimam percipiat, sed quispiam alius, ex eodem profluit, quòd una eademque Villa Decimam cuipiam alteri, Missalia autem & maldratas propriæ Ecclesiæ extradit. Quæ enim Villa aut possessio cupiebat intra sui ambitum Ecclesiam Parochialem habere, cùm in ejus fundationem non possent converti Decimæ, utì jam ad quempiam alium pertinentes; obtulit sponte aliam in agris, missalibus aut maldratis, ad quas se obstrinxit, & super his Episcopi novas Parochias constituebant, juxta illam sponsionem *Bodzanta*, quam Vol. I. fol. 102. legimus = *Et ut Divinus Cultus Nostris temporibùs augeatur, promittimus, quòd ubicunque Nobiles continuam sustentationem Presbytero assignare curaverint, eidem Ecclesiam in Bonis suis fundabimus indilatè* = Quamvis igitur nonnullæ Villæ aliis

Eccle-

Ecclesiis vel fundationibus Decimas extradant, præterea tamen propriæ Ecclesiæ Missalia, frumentorum modios vel maldratas, porro dationes, quales ex spontanea susceptione & obligatione per Erectionem Ecclesiæ propriæ securitate firmatæ sunt; reddere tenentur, prout ipsamet Lex Regni 1635. Vol. 3. fol. 858. expressè præcustodivit in verbis = *Ubi vero ex aliquibus agris maldratæ dantur, ex iisdem Decima dari non debebit, & vice versa, ex quibus Decimâ datur, maldratæ non dabuntur, nisi alicubi in contrarium evidentes Fundationum ac Inscriptionum dispositiones fuerint productæ.* =

§. III.

Solent non rarò interrogationes fieri, utrum ex omnibus generaliter campis, agris, sulcis, etiam in hortorum ambitu conseminari solitis? tum, utrum ex omnibus frumentorum speciebus Decimæ debeantur? Utramque hanc quæstionem admodum clarè & sufficienter resolvunt Leges Regni per effata sequentia = *ubicunque Aratro in hortis aratum, vel in Campis fuerit, Decima plenariè exolvatur, exceptis rapis, papavere, caulibus, cæpis, allio, & quæ sunt his similia. In hortis si quis ligonisando plantaverit, Decima ab eo nullatenus recipiatur. Vol. I. fol. 97. §. de Decimis seminatorum in hortis* =

Nulla

Nulla igitur terræ particula aratrum & seminationem suſcipiens, ubicunque, sive in agro, sive in horto exiſtens poteſt eſse immunis à Decima, soli duntaxat sulci in hortis ligone elaborati ab illa sunt liberi. Omnes pariter frumentorum ſpecies obligationibus Decimæ sunt subjectæ, exceptis tantummodò rapis, papavere, braſsica, cæpis, allio, & his similibus. Poſsuntne eſse in quapiam materia Leges Regni Noſtri magis expreſsæ & generales, quàm hìc adductæ?

§. IV.

Hæc autem generalitas obligationis Decimarum vigore Legis tam prolixè extenditur, ut omnibus non tantum antiquiſsimo, & quocunque poſteriori tempore, usque adpræſens cultis & seminatis agris jus decimæ præſtandæ imposuerit, sed etiam nunc de novo excultos & quandocunque in poſterum colendos ac seminandos eidem ipsi juri sine ullo discrimine pro semper subjiciat. Ad evincendam hanc veritatem satis eſt exſcribere hìc §m. de Decimis per progreſsum habendis Vol. I. fol. 101. = *Demum ſtatuimus & ordinavimus voluntate & consensu Domini Noſtri Regis prædicti ad hoc ſpecialiter accedente, quod ubicunque ab antiquis Agris progreſsivè quiſpiam Sylvas rubeta, vel*

meri-

mericas extirpaverit, ille Decimam percipiat de novalibus à modo, ad quem antiquorum Agrorum Decima primitus pertinebat, verùm si à dextris vel sinistris ab antiquis Agris aliqui Incolæ fuerint collocati, extirpaverintque Sylvas, nemora vel rubeta vel mericas, prædicti Incolæ de Agris ipsorum totaliter extirpatis Nobis & Nostris Successoribus Decimam solvere tenentur = Lex ista satis superque manifestè probat, sub quacunque appellatione consideratum agrum, semper in se portare obligationem Decimæ semper subjacere debere alicujus decimationi.

Jus Decimarum ab initio generaliter Episcopis attributum, tam rigorosè & amplè complectitur omnes agros, præteritos & futuros, ut nullus sulcus inveniri queat, qui quocunque prætextu ab obligatione extradendi Decimam eximi possit. De qualibet particula agri aratro culti & seminati omnino aut Episcopus percipere debet vigore juris sui generalis, aut alia Ecclesia vel fundatio speciali attributione ab Eo prædita; inter hæc duo jura omnes agros generalissimè complectentia tota Legum nostrarum Collectio nullam exceptionem noscit, videlicet, neque ex parte naturæ Bonorum cujus sunt? neque ex parte antiquitatis camporum quales sunt? neque ex parte specierum seminum, quibus seminantur?

nam

nam Regalia, Terreſtria, Spiritualium, ac Oppidanorum Bona, Curiales, prædiales, & ruſticorum agri, ab antiquo culti, de novo extirpati, & succeſsu temporis extirpandi campi, æquali obligationi extradendi Decimas sunt subjecti, nam æqualiter de omnibus sine differentia, sine exceptione Decimæ sunt attributæ, & hæc pars fructuum super omnibus iis vigore unius ejusdemque Legis Regni, virtute Supremæ Poteſtatis à sæculis propter Spirituales eſt aſsignata, & securitate firmata.

PARS SECUNDA

De Legibus ab utraque Suprema Potestate tam Ecclesiastica quàm Politica Regni Poloniæ emanatis super Compositione de Decimis, & de Foro, in quo judicari debeant? De Libris Beneficiorum qui Erectionibus æquivalent. Tum ex occasione Decimarum pecuniariarum quibusdam Ecclesiis competentium, de variis speciebus antiquarum Monetarum Poloniæ & de praxi æstimationis earum ad valorem Monetarum nunc currentium ex mente Constitutionum Regni per Decreta Supremarum Instantiarum pronuntiatæ.

§. I.

BREVE DE DECIMIS.

Quod communiter per Sæculares **Bulla** *appellari solet.*

URBA-

URBANUS PAPA VIII.

AD FUTURAM REI MEMORIAM.

Cum sicut dilectus filius, Nobilis Vir Ge-
„ orgius Osolińśki, Comes de Tęczyn,
„ Charisimi in Christo Filii Nostri Vladi-
„ slai Poloniæ & Sveciæ Regis Illustris, ad
„ Nos & Apostolicam Sedem Orator, No-
„ bis nuper exponi fecit, diversæ contro-
„ versiæ, lites, & differentiæ inter Eccle-
„ siasticos & Nobiles Regni Poloniæ, oc-
„ casione solutionis Decimarum, sæpe
„ oriantur: Nos litibus, differentiis, &
„ controversiis hujusmodi, quantum cum
„ Domino possumus, obviam ire, pacique
„ & quieti Ecclesiasticorum, & Nobilium
„ præfatorum consulere volentes, supplic-
„ cationibus dicti Georgii Comitis, & Ora-
„ toris, nomine ejusdem Vladislai Regis,
„ Nobis super hoc humiliter porrectis, in-
„ clinati; Venerabilibus Fratribus Archi-
„ Episcopis, & Episcopis dicti Regni Polo-
„ niæ, tenore præsentium committimus, &
„ mandamus, ut compositiones per Eccle-

„ sia-

„ siarum Rectores, & Laicos faciendas,
„ super quantitatem Decimarum confir-
„ ment, vel illas approbent de consensu
„ Rectorum, & ubi non adest illorum con-
„ sensus, etiamsi agatur de novalibus, Or-
„ dinarius assumptis duobus de suo Capi-
„ tulo, unà cum illis Causam, & Causas,
„ super compositione facienda cognoscat,
„ ac terminet appellatione remota, ubi
„ Decimæ quolibet anno non excedunt flo-
„ renos quinquaginta in valore earum: &
„ quatenus excederent dictum valorem,
„ tunc semel appellare liceat, & appella-
„ tio per Metropolitanum, assumptis pari-
„ ter duobus de suo Capitulo, cognosca-
„ tur, & terminetur. Quatenus verò Me-
„ tropolitanus esset Ordinarius, tunc ap-
„ pellatio cognoscatur & terminetur per
„ Nuntium Apostolicum, in eodem Regno
„ commorantem. Et quatenus primæ in-
„ stantiæ ab eodem Nuntio cognosceren-
„ tur, tunc à sententiis dicti Nuntii apella-
„ tiones, nullitates, ac in integrum resti-
„ tutiones committantur per eundem Nun-
„ tium alteri Episcopo ejusdem Regni, qui
„ pariter assumptis duobus de suo Capitulo
„ insimul cognoscant, & terminent. Quodsi
„ contentio erit inter aliquem Episcopum,
„ & Nobilem, seu Nobiles; tunc causa
„ cognoscatur per Metropolitanum, assum-
„ ptis pariter duobus de suo Capitulo. Si

„ verò

„ verò erit inter Metropolitanum ac Nobi-
„ lem, seu Nobiles, tunc spectet ad Nuntium
„ pro compositione de partium consensu
„ facienda, alias viâ juris terminanda, ùt
„ supra. Decernentes præsentes Literas
„ validas, firmas, & efficaces existere &
„ integros effectus sortiri, & obtinere,
„ ac ab omnibus & singulis, ad quos spe-
„ ctat, & pro tempore spectabit, inviola-
„ biliter observari: irritumque & inane,
„ quidquid secus super his à quoquam qua-
„ vis authoritate, scienter, vel ignoran-
„ ter, contigerit attentari. Non obstan-
„ tibûs quibusvis Constitutionibus, & Ordi-
„ nationibus Apostolicis, ac quarumcunque
„ Ecclesiarum, etiam juramento, confir-
„ matione Apostolica, vel quavis fiirmitate
„ alia roboratis Statutîs, & Consuetudini-
„ bus, Privilegiis quoque, Indultis, & li-
„ teris Apostolicis, in contrárium quomo-
„ dolibet concessis, confirmatis, & innova-
„ tis. Quibus omnibus & singulis, eorum
„ tenores, præsentibus pro sufficienter ex-
„ pressis habentes, illis aliàs in suo robo-
„ re permansuris, hac vice duntaxat, spe-
„ cialiter & expressè derogamus, cæteris-
„ que contrariis quibuscunque. Datum
„ Romæ apud Sanctam Mariam Majorem
„ sub Annulo Piscatoris Die 27ma 9bris
„ 1634. Pontificatus Nostri Anno 12mo.

CON-

CONSTITUTIONES REGNI.

Anno 1635. Vol: 3. fol: 857. tit: Compositio super Decimis. „ Sopiendo controver-
„ siam quæ inter Statum Equestrem & Spi-
„ ritualem (nam ex Bonis Nostris, juxta
„ antiquam consuetudinem sine ulla con-
„ tradictione Tenutariorum Nostrorum li-
„ bera manet perceptio Decimæ in mani-
„ pulis) ad hæc tempora non est finita:
„ Et quoniam generalis in omnibus Diæ-
„ cesibus Compositio, propter inæqualita-
„ tem fundorum & agrorum fieri non po-
„ test: prævia S. Sedis Apostolicæ conces-
„ sione statuimus, ut quilibet Episcopus in
„ sua Diæcesi (in qua Decimæ dari solent)
„ *Compositiones de consensu Rectorum factas, &*
„ *faciendas, antiquos Contractus & Quietatio-*
„ *nes approbent temporibus perpetuis.* Si Spi-
„ ritualis *concordare nollet, debebit Loci Or-*
„ *dinarius ad instantiam cujuslibet Nobilis as-*
„ *sumptis sibi duobus ex Capitulo Nobili genere*
„ *natis; differentiam ejusmodi in pecuniam com-*
„ *ponere, & non obstante refragatione Spiri-*
„ *tualis; decidere, habendo præcipuum respe-*
„ *ctum in desolationem,* & onera pauperum ho-
„ minum. Ubi verò ex aliquibus agris Mal-
„ dratæ dantur, ex iisdem Decima dari
„ non debebit, & *vice versa* ex quibus De-

„ cima datur, Maldratæ non dabuntur,
„ nisi alicubi *in contrarium* evidentes fun-
„ dationum ac Inscriptionum disposiciones
„ fuerint productæ. Igitur cùm aliquibus
„ in locis, tam ex Bonis nostris, quàm No-
„ bilium, loco Decimarum sine ulla con-
„ tradictione cum Spiritualibus dantur Mes-
„ salia, penes hanc consvetudinem ejus-
„ modi Bona relinquimus. Et de talibus
„ Decimis pecuniariis, ex hujusmodi Com-
„ positione approbatis & decisis, consti-
„ tuimus Processum in Judicio Castrensi
„ Querelarum *sine Appellatione.* Ii autem,
„ qui penes manipulares permanere volue-
„ rint, Ordinarium Processum in Judicio
„ Terrestri, ac postmodum in Tribunali ha-
„ bebunt. Et si Spiritualis tempore adveni-
„ ente solutionem juxtæ Compositionem ac-
„ ceptare noluerit, Nobilis debet pecuniam
„ in Officio Castrensi *deponere*, nec de ea in-
„ quietandus est præsentata Quietatione
„ Castrensi. Has autem Compositiones
„ liberum erit cuilibet ad Acta Castrensia
„ cujuscunque Districtus porrigere, ne po-
„ steritas ad similes postmodum deveniat
„ differentias. Qui tamen Nobilis ultrò
„ voluerit, ut ex ejus Agris Decima in ma-
„ nipulis proveniat, liberum illi erit non
„ solùm ipsimet hoc servare, sed etiam
„ Successores suos ad idem obligare. Ubi
„ autem Decimarum in manipulis usus vi-

„ gue-

„ guerit, ibidem Domini Spirituales intui-
„ tu antiquæ consvetudinis ratione Deci-
„ marum ad solvenda tributa tenebuntur.„

Anno 1635. Vol: eodem, fol: 859. tit: de Libris Beneficiorum.

„ Libris Beneficiorum Spirituales ad-
„ versus Bona Nobilium non ampliùs pro-
„ bare poterunt, quàm solos Ecclesiæ fun-
„ dos & Decimas.

Anno 1638. Vol: eodem, fol: 933. tit. Declaratio Præscriptionis in Bonis Spiritualium.

„ Declarando de Præscriptionibus Con-
„ stitutionem, tempore felicis Coronatio-
„ nis Nostræ latam, præcavemus, quòd
„ non ad futurum tantùm sed etiam ad
„ præterita extendi debeat Præscriptio ra-
„ tione Bonorum immobilium, exceptis
„ quando vacabant Ecclesiæ, ob suppres-
„ sionem fundationum Ecclesiarum, de quo
„ Actio non potest sine documento speciali
„ intentari. *Et quando in aliqua causa ra-*
„ *tione Decimarum, Decretum compositi Judicii,*
„ *aut Compositio & approbatio Loci Ordinarii*
„ *interveniet, protunc jam nulla ratione susci-*
„ *tari debet.*

1678. *Vol: 5. fol: 560. tit: de Decimis.*

„ Lex de Decimis juxta Conſtitutio-
„ nem Anni 1635. ut in executione perseve-
„ ret, Authoritate præſentis Conventus ſta-
„ tuimus, & quodcunque Decretum contra
„ suprafatam latum fuerit, nullitati sub-
„ jaceat.

1768. fol: 247. tit: de Decimis in Regno & Ducatu Lithuaniæ.

„ Forum antiquioribus Legibus in Cau-
„ sis Decimarum præſcriptum, ut unicè in
„ Judicio Terreſtri locum habere, & di-
„ judicari, salva Appellatione ad Tribunal,
„ poſsint, certificamus, & evocantes ad
„ Judicium Spirituale in tali causa subeſse
„ debent pænæ mille Marcarum irremiſsi-
„ biliter irrogandæ. Et in casum, si cau-
„ sa alicujus Spiritualis ex Regeſtro Mixti
„ incideret, & interea quatuor Spirituales,
„ & quatuor Sæculares pro Tribunali sede-
„ rent, paritasque Votorum eveniret, Ma-
„ reschalcus Sæcularis altero suo calculo
„ hanc paritatem resolvet. Et si Causa fue-
„ rit cum Persona partem Judicii Terreſtris
„ conſtituente, eo in casu, Causa in vi-
„ ciniori Judicio Terreſtri intentari debet
„ modo supra descripto.

1775. Tom: 1. fol: 47. tit: Subsidium Charitativum. circa finem.

„ Quòd

„ Quòd attinet Decimas ex Bonis No-
„ bilium, Bullam Urbani VIII. in effectu
„ haberi volumus, & ut ad excutionem
„ deducatur, ſtatuimus.

Hæc tantùm sunt Documenta, & sancita Supemarum Poteſtatum, Spiritualis nempe & Sæcularis reſpectu Decimarum & Causarum de illis in Polonia, quæ nobis Hiſtoria Polona, & Volumina Legum Regni commonſtrant. Alia nulla supersunt, & si quæpiam in aliis Legibus de Decimis reperitur mentio, ea non nisi cum referentia ad illa quæ superiùs deſcripta sunt.

Ex his Documentis evincitur

1mò. Liberum eſse Incolis Nobilibus prætendere Compositionem super Decimis, videlicet, quatenus loco Manipularium pecuniarias extradant.

2dò. Duobus duntaxat modis hanc Compoſitionem fieri poſse. *1mo* dum Parochus, sive quispiam alius Decimam percipiens consentit in concordiam, dum eandem ipſemet init, & dum præfatam Concordiam sponte initam, aut etiam antiquum Contractum aut Quietationem consentiente similiter Parocho Epiſcopus approbat. *2dò.* modo, dum Parochus Compositioni adversatur,

tur, ac proinde, dum illam ipsemet Episcopus per electos è Capitulo suo Cathedrali Delegatos facit, & statuit in perpetuum.

Præter hos duos Compositionis modos nullum amplius Lex permisit.

3tiò. Evincitur, quòd quocunque ex his duobus modis fit Compositio, valor & perpetuitas illico redundat ex influxu in eam Potestatis Episcopalis, aliàs ex approbatione. Ac proinde & antiquissimæ privatim factæ Compositiones, & Quietationes, & Contractus, quantumvis longo tempore in usu existentes; præsentati, nullum robur ex Jure Regni recipiunt, nullum respectum in Judiciis habere debent, si illos approbatio Episcopalis, solemnes, ac idcirco perperpetuos & validos non facit. Utique satìs superque evidens est hoc in puncto contextus Legis 1635.

4tò. Evincitur, antiquissimas Compositiones, Quietationes & Contractus approbatione Episcopi carentes non posse robur acquirere etiam ex præscriptione, siquidem ab illa exprefsissimè *Causæ Decimarum* sunt exemptæ per Constitutionem 1638. prout supra.

5tò.

5tò. Evincitur ex hac Constitutione 1638. in materia Decimarum duos tantummodo Actus esse inviolabilis firmitatis, videlicet aut Compositionem Authoritate Episcopali munitam, aut Decretum Tribunalis Regni Judicii Compositi. Hi solùm duo Actus acquirunt validitatem, & perpetuitatem ex Jure Regni, cæteri verò omnes qualescunque *in materiis Decimarum* evenientes, sunt *contra mentem Legis*, ac proinde nullo Legis præsidio gaudere possunt.

Sed: dicet quispiam: Nobilis producit Quietationes ab Annis 60. 80. quibus deducit se Decimam pecuniariam reddere soluisse. Talia asserens, necesse est, ut respondeat, an Quietationes illæ habeant approbationem Episcopi? an non? Si enim habeant, sunt re vera sufficiens Parti Documentum juxta Legem scriptam, ac proinde juxta illas Judicium procedere debet. Si non habent, etiam nullum respectum Judicii lucrari debent, nam sunt directè contra Legem. Quando igitur Parochus ad Judicium recurrit, & Decimam in manipulis prætendit, Nobilis autem opponit Quietationes, antiquos Contractus, Compositionem, ast omnia hæc sine approbatione Episcopi, quidnam Judicium agere debeat? Leges allegatæ sufficienter docent. Debet nempe Judicium rejicere ejusmodi Quietationes,

tiones, Contractus, & Compositionem, approbatione carentes, & juxta mentem ac præscriptum expresæ Legis Nobili demandare, quatenus in manipulis extradat, aut si id non placeat, Compositionem apud Episcopum procuret, nihilominus quousque hæc sortiatur effectum, Decimam manipularem detinere non præsumat.

Si quodpiam Judicium aliter in hac materia sua Decreta ferret, videretur Legem scriptam non exequi, sed eam aut arbitrariè interpretari, aut more Legislatorum resolvere, qualem potestatem interpretandi, & multò magis legislatricem resolvendi Subsellia Judiciaria, quantumvis suprema; non habent, siquidem Legem duntaxat sine interpretatione adimplere debent. Posset hoc loco adduci in suo contextu formula Juramenti, quo Judices Jurisdictionum Regni nostri respectu Legis & Incolarum obstringuntur. Constitutiones Regni de Decimis superiùs allegatæ, sunt claræ, præcipuè Constitutio 1635. est in hac materia *Cardinalis* & simul *Normalis*, est Lex fundamentalis, mutuo utriusque Supremæ Potestatis consensu præscripta, est simul & Regula faciendarum Compositionum. Complectitur omnes illarum casus, statuit, & admodùm clarè demonstrat solemnitates, Lex autem 1678. expressissimè notâ invalidita-

liditatis signat omnia Decreta Constitutioni 1635. non conformia, & quod debeant *nullitati subjacere*, declarat.

Et re vera fine adimplendi supremas ejusmodi Sanctiones in multis Judiciis Terrestribus non pauca publicata sunt Decreta, quibus Quietationes, Contractus, Compositiones licèt admodum antiquæ, sed debita Solemnitate Juris Regni, nempe approbatione *Loci Ordinarii* destitutæ, rejectæ sunt, & Decimæ in manipulis *ad mentem Librorum Beneficiorum* (qui sunt Erectionales Ecclesiarum) extraditio, aut procuratio Compositionis solemnis jure definitæ demandata est.

Talia specialiter aliquot Decreta publicavit Inclytum Judicium Terrestre Cracoviense, quæ, sicut in præscripto præfatarum Constitutionum fundata, approbationem in Tribunali Regni Lublinensi ex Regestro Palatinatus Cracoviensis Anno 1779. cum laude receperunt.

Dictas autem Compositiones solæ duntaxat Curiæ Bonorum Terrestrium Nobilium de suis propriis Decimis ex agris prædialibus prætendere possunt, nam Bona Regalia non tantùm per Constitutionem 1635. à Compositionibus exempta sunt, sed

etiam

etiam ad extradendam in manipulis Decimam expreſsè obſtricta, ſicut primum præſcriptum præfatæ Conſtitutionis prænonet.

§. II.

DE FORO DECIMARUM.

Noscentes bene mentem Legis Patriæ, ſpecieſq; Cauſarum variis Judiciorum Subſelliis subjectas, affirmant, in quolibet casu cujuscunque Causæ ſuper Decima Bonorum Terreſtrium poſse Actionem inſtitui in Judicio Terreſtri, aſt etiam ſuperaddunt, in materia Decimarum poſse contingere casus *Cauſarum purè factì*, ac proinde tuno temporis Spiritualem injuria affectum non tantùm ad Judicium Terreſtre omnino, verùm etiam ad Caſtrense convenienter recurrere poſse absque metu pœnarum *pro evocatione*. Rem elucidabunt exempla. *1mo.* Nobilis non vult extradere Decimam in manipulis ex suis Agris Curialibus, aut interdicit Subditis suis, ne extradant manipularem cui debetur, & utrumque iſtud agit ex motivis, quòd per annos aliquot, aut aliquot denos tam Curia, quàm Communitas subditorum pecuniariam reddebant. Talis Causa ad solum tantummodo Terreſtre, non autem ad Caſtrense Judicium pertinet, siquidem hìc occurrunt

ad

ad resolvendum quæſtiones, an Spirituali prætendenti debeatur manipularis? an Curia vel Subditi pro reddenda pecuniaria habeant Compoſitionem ſolemnem? proinde quando occurrit cognitio juris ad Decimam manipularem aut ſolemnitatum Compoſitionis, ſolum duntaxat Terreſtre, non autem Caſtrenſe Judicium talem Cauſam decidere debet, & de talibus ſpeciebus Cauſarum ſuper Decimis ſtrictè intelligenda eſt Conſtitutio 1768. *2do.* Detinet Nobilis Decimam manipularem ex Agris Curialibus, non permittit eandem exdecimari, convehit in horreum ſuum abſq; exdecimatione, aſt Spiritualis jus ad illam habens *fuit in immediata poſſeſſione exdecimationis*, exdecimabat eam Anno immediatè elapſo; in tali caſu non tantùm ad ſolum Terreſtre *privativè*, ſed etiam ad Caſtrenſe Judicium recurſus fieri poteſt *in ſola Cauſa facti pro exturbatione de poſſeſſione decimandi.* Cum enim Spiritualis fuerit in recenti pacifica poſſeſſione exdecimandi, & violenter ſine judicio, ſed modo Cauſæ facti eadem poſſeſſione ſpoliatus eſt, debet in jurisdictione Caſtrenſi ſuper Cauſis facti vigilante citò invenire defenſionem in recuperanda poſſeſſione exdecimandi eousque continuanda, donec Judicium Terreſtre *ſuper cognitione juris exdecimandi* Decretum ſuum promulgaverit, ſi citatus ad Judicium

Ca-

Castrense Nobilis tale jus *exdecimationis manipularis* denegare prætenderet. Eadem ipsa regula applicari debet casui, si Hæres Incolis oppidi sui, vel communitati villæ interdicat extraditionem Decimæ Spirituali, qui recentem exdecimationis illius manipularis possessionem habuit, nam id æque operatur speciem Causæ facti. Ad confirmandum sentimentum istud possent hoc loco magna cum laude memorari multorum Palatinatuum & Districtuum Judicia Castrensia, in quibus præclari Viri, Virtute justitiæ, & profunda Legum Patriæ peritia conspicui, similes Causas Judicio Castrensi subesse agnoverunt, & judicarunt intra cancellos principii juris omnibus Gentibus communis, licèt in alia expressione, apud nos autem his verbis contenti ⊏ *expulsus ante omnia reinducatur.* ⊐ *Ztio.* Eo autem magis adhuc non tantùm ad Terrestre, sed etiam ad Castrense Judicium pertinere potest species Causæ Decimarum, quando ipsemet Hæres, aut Possessor ab Oppidanis ac Subditis suis Decimas in manipulis percipit, ac colligit, Spiritualem autem jus ad illas habentem cogit, ut pro iis pecunia contentus sit, sæpenumero in tali quantitate oblata, quanta violenter Decimas intercipienti placet. Hìc maximè propria expressione committitur *raptus rei alienæ*, ac proinde Judicio Castrensi convenientissimè

subji-

subjicitur. Opportunum omnino eſt, ut in Stubis judiciariis memoria teneatur, aliud prorſus eſse Decimam ex propriis agris Curialibus non extradere, detinere, & aliud interdicere Subditis, ne eam cui debetur, extradant, & multo magis adhuc quid aliud eſt, ex agris Oppidanorum vel Subditorum Villæ suæ Decimam violenter rapere & tollere. Opportunum inquam eſt accuratè diſtinguere casus, & ſpecies Causarum ſuper Decimis etiam reſpectivè *quo ad Forum*, nam, dum eſt quæſtio *super cognitione juris exdecimandi in manipulis, vel solemnitatis prætensæ allegatæ Compositionis*, ad solum Judicium Terreſtre *privativè*, & ab hoc ad Tribunal Regni recurrendum eſt, Dum autem eſt Causa *super non extraditione Decimæ ex agris prædialibus, vel prohibitione extraditionis* in cujus exdecimationis poſſeſsione fuit Spiritualis, aut *super raptu Decimæ* ab Oppidanis vel Subditis, non omnino ad Judicium Terreſtre *privativè*, sed etiam ad Caſtrense tanquam *Causa facti* admodum legitimè & convenienter per Spiritualem injuriâ affectum induci poteſt. Nam Conſtitutio 1768. in sua intentione & scopo considerata ipsa duntaxat Judicia Spiritualia à cognoine Causarum ſuper Decimis amovet, recursum ad illa *Evocationem* eſse decernit, & pœnam ſtatuit, nihil innovando reſpectu Causarum

facti,

facti, quæ licèt in materia Decimarum, tamen ex ſpecie facti semper Judicio Caſtrenſi subjiciebantur.

Bona omnia Regalia quemadmodum Compositiones super Decimis (quod supra deductum eſt) prætendere non poſsunt, ita etiam *Forum* proprium aliud habent, videlicet Curiæ Bonorum Regalium, tum Urbium & Oppidorum Regalium Incolæ in Judiciis Aſseſsorialibus ut vocant, seu quibus præsidet Cancellarius Regni, Communitates verò Villarum omnium Regalium in Judicio Referendariali, cujus Caput eſt Referendarius Regni, in Causis Decimarum conveniri debent.

Quod attinet *Forum* in Causis Decimarum, supereſt adhuc afferenda una singularior animadversio, quod, dum occurrit Causa *super cognitione juris excedimandi in manipulis, vel ſolemnitatis Compoſitionis* super Decima ex agris Curialibus Bonorum Terreſtrium alicujus Nobilis Diſsidentis, licèt talis Causa ad Judicium Terreſtre *in prima inſtantia* pertineat, nihilominus *per appellationem* jam non ad Tribunal Regni, sicut omnes aliæ, sed ad Judicium Cancellarii Regni devolvi debet. Id expreſsè legitur in Tractatu *A.* 1768. *Actu separat: Art.* 4. §. 13. *fol:* 56. ulterius autem

in

in Ordinatione *Judicii Mixti* eodem Anno fol: 238. 239. eaq; dispositio nullam mutationem in *actu Modificationis* ejusmodi Legum Anno 1775. Tom. 1. fol: 58. positæ obtinuit. Cæterum hæc singularior exceptio propter Nobiles Dissidentes de solis duntaxat Causis Decimarum *juris*, hoc est *super cognitione juris decimandi in manipulis, vel solemnitate Compositionis* super Decimis ex agris Curialibus tantum intelligi debet, nam in cæteris omnibus Causis facti ex ratione Decimarum pullulantibus in Castrensi vel Terrestri Judicio, ac postmodum in Tribunali Regni æquo jure, sicut alii Incolæ, respondere videntur esse obstricti.

Quandoquidem dictum est Curias Bonorum Terrestrium posse prætendere Compositionem super Decimis ex agris prædiorum suorum in fundamento toties memoratæ Constitutionis 1635. naturali ordine sequitur quæstio, utrum etiam super Decimis ex agris rusticorum Compositio prætendi possit? Respondendo ad hanc difficultatem impossibile est expressam Legem adducere, scientibus tamen historiam Gentis suæ, temporumq; circumstantias, quæ ad has vel illas Leges Rempublicam inclinarunt; notum est perbelle, Decimas rusticorum nunquam fuisse materiam litigiorum inter Ordinem Spiritualem, & Equestrem,

ſtrem, sed solas tantum ex agris Nobilium. Nunquam fuit in mente Reipublicæ extendere Privilegium de Compositionibus ad Decimas ruſticorum, nam totus & unicus scopus erat utriusque Supremæ Poteſtatis, ut Nobiles mediante Compositione Decimas suas manipulares, in pecunias commutarent, prout docet Breve Urbani VIII. & Leges allegatæ. Sunt quidem verba Conſtitutionis 1635. = *Habendo reſpectum in desolationes, & onera pauperum hominum* = sed hæc non denotant ſtatum ruſticorum, aſt *Nobiles inopes*, qui in antiquioribus Conſtitutionibus, & tributorum sancitis ante Annum 1635. taliter appellari solebant, quod cuique legenti evidens eſse poteſt. Solis duntaxat Nobilium Curiis, & nemini amplius, nec illorum Subditis beneficium Compositionis in Conſtitutione 1635. conceſsum eſt, sicut integer illius contextus in ulterioribus expreſsionibus obloquitur. Non poſsunt igitur Communitates ruſticanæ Bonorum Terreſtrium in fundamento alicujus Legis Compositionem ſuper Decimis suis prætendere, siquidem talis Lex non reperitur, sed tenentur in manipulis, cui debetur extradere. Si tamen jam alicubi facta eſt etiam cum Communitatibus Subditorum Compositio Authoritate Loci Ordinarii firmata, jam in nullo Judicio Regni reaſsumi attentariq; poteſt, siquidem propter

obten-

obtentas solemnitates perpetuitatem acquisivit.

Sed non desunt aliquorum Nobilium prætensiones, quatenus ipsi super Decimis à Communitate Subditorum suorum provenientibus Compositionem faciant, quatenus eas ipsi exdeciment, ac in proprium emolumentum convertant, Spirituali autem jus ad illas habenti, quotam aliquam pecuniariam offerant, qua in materia posſent etiam nonnullorum Judiciorum Decreta afferri. Talia prætendentes, & similiter judicantes blandiuntur sibi, & aſserunt se in fundamento Legum procedere. Aſt ubinam in Legibus noſtris reperiatur saltem apparentia aliqua talis injuſtitiæ? Qualibet injuria in Decimarum præſtatione perpetrata injuriantes communiter provocant ad Bullam Urbani VIII, & eo quidem commodiùs, quòd de ea aliquid audierint, sed ipsam legerint nunquam. Permisit Bulla præfata, permiserunt cum illa Leges Regni Nobilibus commutationem Decimæ manipularis in pecuniariam mediante Compositione ex Agris Curialibus, sed nunquam permiserunt, quatenus Nobiles posſent emere à Spiritualibus jus percipiendi Decimam in manipulis ab Oppidanis suis aut ruſticis: nam longè aliud eſt liberare seipſum per Compositionem à danda manipulari Deci-

ma, & aliud, acquirere pro semper jus exdecimandi in Agris cujuspiam alterius. Prætendendæ Compositionis super Decima Curiali Nobilem capacem fecit vis Legis, quæ etiam Spirituali permittit inire ejusmodi Compositionem tanquam mutuum Contractum ex Authoritate Supremarum Potestatum valore & legitimitate gaudentem: sed quænam Lex capacem fecit, ut possit prætendere à Spirituali acquisitionem juris perpetui percipiendi Decimam in manipulis à suis Oppidanis vel rusticis? quænam similiter Spirituali permittit, ut ejusmodi jus exdecimandi possit Nobili pro semper vendere? Utique ad validitatem cujuslibet Contractus necesse est, ut Partes contrahentes habeant potestatem ex vi Legum Regiminis illius sub quo vivunt ineundi talem Contractum, nam aliter invalidus est. Neque Judicium aliquod, etiamsi supremum; Nobilem capacem facere potest acquirendi jus perpetuum percipiendi ab aliquo Decimam in manipulis, siquidem id nulla Lex permisit, & jam superiùs dictum est, Magistratus Judiciarios, quantumvis supremos; cùm tantùm Legis executores sunt; non posse aliquod privilegium conferre, quod per Legem non est expressè permissum. Nec de quopiam opinandum est, quòd non satis accurata instructus Logica ex hac animadversione vellet hoc loco objectionem

forma-

formare, dicendo: & quarenam Spirituales Decimam vendere consveverunt? nam aliud est vendere Decimam currenti Anno colligendam, id est manipulos in agro ex illa provenientes, & longè aliud, transferre in aliquem jus perpetuum ad eam in manipulis percipiendam. Considerationi huic superaddendum adhuc: appellationem *Decimarum Nobilium* nunquam ad eam amplitudinem extendi posse, ut non tantùm *Curiales*, sed etiam *rusticorum Decimas* complectatur, nam antiquissimæ Leges Regni diversæ illas naturæ, diversæ speciei esse agnoverunt, simulq; diversis obligationibus subesse fecerunt. Hac de re utique expressè convincit Lex ⁊ *Vol. 1. fol. 101. §. de Decimis per Nobiles cultis, arendatis, aut à Cmethonibus habitis.* ⁊ Videre in illa est, quod qui Cmethonem ab agro illius amovet, eundemq; ipsemet conseminat, illico iisdem respectu Decimæ obligationibus subjicitur, quibus dictus Cmethonalis ager subjectus fuit &c. Porro cùm Lex multiplex substantiale discrimen inter Decimas Nobilium & rusticorum posuit, illaque in toto sui robore ad diem hodiernam existit, neque enim hucusque posteriori Lege vel sublata vel immutata est; nemo debet aut potest easdem in unum commiscere, & sub Privilegium Compositionis Curiis Nobilium concessum Decimas rusticorum trahere.

§. III.

DE LIBRIS BENEFICIORUM.

Hucusque sermo fuit de præscriptis Legum Regni respectu Decimarum, de regulis, quas in hac materia Supremæ Potestati statuere placuit, expedit ad præsens mentionem facere de Documentis quæ jura & pertinentias Decimarum ad Ecclesias ac Spirituales Personas in particulari evincunt. Prima Spiritualium & Ecclesiarum in particulari jura sunt Erectiones, sed admodum paucæ tam felices existunt, quæ Originales ante Annum 1440. conscriptas conservatas retineant, posteriùs tamen fundatæ, non raro genuinas præsentant. Æquè iniquam cum Ecclesiis sortem hoc in puncto experta sunt Archiva, tam publica Regni, quam etiam Palatinatuum, & primarum Gentis nostræ Familiarum. Quàm admodum pauca habemus Originalia Statutorum publicorum sive formam interni regiminis sive fœdera cum extraneis continentium, sæculo decimoquarto facta! quàm pauci reperiuntur amplissimorum ad præsens Bonorum Hæredes, qui hodie sint in statu documentis Originalibûs datâ suâ saltim sæculum decimum quartum attingentibûs evincendi, Bona quæ possident per resignationes legitimorum Hæredum continuo sibi succe-

dentium

dentium ad illos perveniſse! Negligens illis sæculis sicut ubique, ita multò magis in Polonia Archivorum cuſtodia, bella continua præcipuè cum Tartaris, incendia ligneorum ædificiorum frequenter practicari solita; effecerunt, quòd communiter omnia noſtra Archiva, tam Sæcularium quàm Spiritualium, tam publica, quàm Diſtrictuum, admodum sint defectuosa, aut non multùm remotæ antiquitatis Transactiones deſcribere incipiant. Idcirco, quæ Ecclesiæ originalibûs Erectionibûs deſtitutæ sunt, habent illas *æquivalenter* in Voluminibus = *Libri Beneficiorum* = appellatis, quorum conſcriptionis tempus, prout sunt in Diæcesi Cracoviensi; innuetur hìc propter exemplum. Hæc autem intitulatio duobus Voluminibus servit. Unum appellatur propriè *Liber Beneficiorum*, sine ullo addito, & hìc in Diæcesi Cracoviensi ab antiquo de sua data allegatur sub Anno 1440. (a) alterum dicitur

(a) De data Libri Beneficiorum, juxta quam Extractus de eo depromuntur, apponenda neceſsario eſt sequens animadversio. — Prudens Lector facile judicabit opus tantæ molis, uti eſt Liber Beneficiorum; (in quo Epiſcopatûs, Ecclesiarum omnium & Monaſteriorum vaſtiſsimæ olim Diæcesis Cracoviensis dotes & proventus enuntiantur) non unius Anni, sed plurium labore conſici potuiſse. Ipsemet hujus

tur cum addito ⁓ *Liber Retaxationum Beneficiorum* ⁓ de Anno 1529. Ambo ista Volumina intitulata ⁓ *Libri Beneficiorum* ⁓ sunt verè Erectionalia Ecclesiarum. Paucæ sunt in Archivis Districtuum Transactiones, quæ priorem Librum Anno 1440. conscriptum, antiquitate superent. Priusquam adhuc præfati Libri Lege publica pro Erectionalibus essent agniti, omnia Suprema Regni Judicia incipiendo à Comitialibus, nempe Relationum, Assessorialia seu Cancellariorum, Referendariorum, ac Tribunalitia acceptabant illos tanquam dignos respectu & fide, tanquam documenta substantialia, Originalia, nullam exceptionem admittentia. Frequenter id legendum occurrit in Protocollis ejusmodi Supremorum Magistratuum. Convenienter hoc loco afferri potest particula Decreti, à Judicio Relationum regnante *Sigismundo III.*

Anno

Libri venerandus Scriptor *Joannes Dlugossus* Senior in præfatione descriptionis Ecclesiæ Cathedralis Cracoviensis adnotavit, quod cum in Anno 1440. descriptionem Bonorum, Castrorum, Oppidorum, Villarum, Decimarum, omniumque Jurium Episcopatûs Cracoviensis, seu Mensæ ipsius Episcopalis absolvisset, per alios sequentes vitæ suæ Annos descriptioni Ecclesiæ Cathedralis, ac reliquarum Ecclesiarum & Monasteriorum Diœcesis Cracoviensis operam suam navare aggres-

Anno 1614. Feria 6ta post Festum Sanctæ Luciæ, inter Scholasticum Cracovienſem & Oppidanos Zathorienſes, in hoc verborum contextu prolati = Nos cum Consiliariis noſtris „ lateri noſtro aſsidentibus, audita & bene „ considerata partium controversia, eoque „ considerato, quòd Actor ex Libro Be„ neficiorum Ecclesiæ Cathedralis Craco„ viensis (cujus ſemper certa & indubitata „ apud Nos & Divos Anteceſsores noſtros „ habita fuit fides & authoritas) excer„ ptum coram Nobis produxit, ex quo ma„ nifeſtè apparet: Scholaſteriæ quidem „ Cracoviensi à primæva fundatione Deci„ mam manipularem ex Oppido Zator at„ tributam, & in proventu illius relatam „ fuiſse &c. =

Verùm

---

sus erat. — Dum igitur succeſsu temporis convenire exiſtimabatur in Extractibus de hoc Libro depromi solitis datæ ejus mentionem fieri, consultum tunc visum fuit eum Annum ex pluribus uti normalem ad hanc exprimendam seligere, nempe Annum 1440, in quo *Dlugoſsus* se deſcriptionem Bonorum & proventuum Epiſcopatûs Cracoviensis confeciſse memoriæ tradidit. Hìc itaque Annus à Sæculis circa Extractus de Libro Beneficiorum adnotari solet, in quo primarii Diœcesis Beneficii scilicet ipsiusmet Epiſcopatûs seu Sedis Epiſcopalis Cracoviensis quò ad ejus Bona,

Verùm, ne ab ipsis duntaxat Judiciariorum Magiſtratuum Decretis præfati Libri authoritatem habere viderentur, succeſsu temporis Suprema Legislativa Poteſtas verè eſse Erectionales agnovit regnante Vladislao IV. per Conſtitutionem in Comitiis 1635. *Vol. 3. fol. 858. tit:* ≔ *De Libris Beneficiorum* ≔ cujus series, superiùs per extensum allata eſt. Neque verò præfata Volumina cum *Libris Visitationum* confundi, vel eorum titulo appellari debent, nam Libri Visitationum in ipsis etiam Spiritualibus Judiciis habentur pro Documentis privatis, unilateralibus, & tantùm penes alias majores & authenticas probationes adminiculum aliquod Parti in Causa afferre poſsunt, jam verò *Libri Beneficiorum* in gravi neceſsitate Reipublicæ propter danda subsidia pecuniaria Patriæ calamitosis temporibûs ex voluntate Supremæ Regni Poteſtatis conſcripti (& eorum secundus, nempe *Reta-*

Caſtra, Oppida, Villas &c. deſcriptio absoluta erat, quamvis ulteriùs per reliquam Scriptoris vitam idem Opus Libri Beneficiorum continuatum fuiſset. — Quod callentibus Hiſtorias variorum Tractatuum, ac etiam Comitiorum Polonorum, non novum profecto accidit. — Etenim plures Tractatus, tametsi in iis ſtipulandis aliquot Anni exacti fuerint, tamen secundùm Annum, in quo vel inchoati

Retaxationum etiam juramentô cujuslibet Spiritualis firmatus) maxima cum æquitate à Suprema Poteſtate agniti sunt pro Erectionalibus Ecclesiarum Fundationumque Cleri.

Convenienter admodum hoc in loco adduci poſsunt motiva conſcribendorum præfatorum Librorum ex *Andrea Lipſki* præclaro Gentis Polonæ Viro, primùm Supremo Regni Cancellario, dein Cracoviensi Epiſcopo, qui datis publicæ luci doctis in Jure operibus eximiam sibi comparavit famam, & in Libro Anno 1616. typis impreſso sub titulo = Quæſtionum publicarum Decas = quæſt. 1. n. 17. de Libro Beneficiorum iſtud Poſteritati reliquit = In omni-
„ bus Cathedralibus Ecclesiis Codices ve-
„ tuſtiſsimi, iique omni exceptione majo-
„ res reperiuntur, (qui vulgo Libri Benefi-
„ ciorum appellari solent) in quibus omni-
„ um

---

vel finiti erant, allegari consueverunt. Id quoque in usu eſt reſpectu plurium Poloniæ Comitiorum, quod licet per aliquot Annos celebrata, vel in uno incepta, in altero autem conclusa fuiſsent, nihilominus juxta unum citari solent, ut, prætermiſsîs antiquioribûs, compertum eſt de his quæ currenti Sæculo peracta fuere, exempli gratia Annorum 1717. 1768. 1775. &c.

„ um & singularum Præbendarum, Cano-
„ nicatuum, Parochialium, & aliorum Be-
„ neficiorum, dotes, atque redditus, tam
„ ex Decimis, quàm ex Censibus, aut
„ prædiis, seu villis provenientes, egregio
„ ordine, optimaque, & indubitata fide
„ connotati reperiuntur. Extat in Basilica
„ quoque Cracoviensi hujusmodi Liber à
„ doctissimo illo Viro, optimoque sene
„ *Joanne Dlugoſso* majore, Canonico Cra-
„ coviensi Anno Domini 1440. sanctè &
„ religiosè compositus, atque in charta per-
„ gamenea accuratissimè conscriptus; ut
„ ex ipsius styli, atque characteris vetu-
„ state, opus illud non novum, aut artifi-
„ cio aliquo comparatum, sed ante tot
„ sæcula literis traditum, quivis facilè ju-
„ dicare possit. Causam verò hujus ope-
„ ris hanc fuisse animadverti, quòd Po-
„ lonia bellis Turcicis, atque Tartaricis
„ pressa, opem Summi Pontificis implo-
„ raverit, atque ab eodem Decimam De-
„ cimæ ab Ecclesiastico Ordine pendi so-
„ litæ, in subsidium contra Paganos po-
„ stulaverit. Ut autem earum Decimarum
„ modus & ratio, meliùs exactiusque con-
„ stare posset, à *Sbigneo* Cardinali Epi-
„ scopo Cracoviensi prædicto *Dlugoſso* id
„ oneris impositum fuit, quo is permodum
„ Visitationis generalis, de usu & possess-
„ sione earum Decimarum, quæ & quales

„ sin-

„ singulis Beneficiis tunc temporis appli-
„ catæ esent, sedulo inquireret, eaque
„ omnia diligentissimè literis connotata, in
„ Archivum Ecclesiæ ejusdem referret. =

De altero autem Volumine *Liber Retaxationum Beneficiorum* vocitato inferiùs Nro 18. sequentia scripsit. = Nec minor procul
„ dubio librorum quoque Retaxationum,
„ fides & authoritas esse debet; nam &
„ hi non in favorem Cleri, sed pro usu
„ & commodo Reipublicæ conscripti esse
„ censentur. Cùm enim pro defensione
„ Reipublicæ (ut verbis Statuti loquar) &
„ tuendis finibus Christianorum ab incur-
„ sione Infidelium, & liberatione captivo-
„ rum de potestate ferocissimæ gentis Tar-
„ taricæ, contributio fiscaretur; Ordo
„ quoque Ecclesiasticus eam pientissimi Re-
„ gis *Sigismundi primi* defendendæ Patriæ
„ curam & solicitudinem egregiam pro mo-
„ dulo suo promovere cupiens, facilè huio
„ contributioni assensum suum præbuit. Ac
„ proinde, ut eò diligentior hujusmodi con-
„ tributionis exactio fieret, placuit eidem,
„ præviis juramentis Beneficiatorum, no-
„ vam omnium Beneficiorum Ecclesiasti-
„ corum taxam, seu descriptionem institue-
„ re, qua nimirum, qui singulis Benefi-
„ ciis accesserunt, tum qui successu tem-
„ poris ab illis abstracti sunt proventus,
„ liqui-

„ liquidò conſtaret. Nemo autem præsu-
„ mitur voluiſse tunc temporis augere Be-
„ neficiorum suorum redditus, siquidem
„ tantò major contributio illi solvenda
„ erat, quantò ampliora & pinguiora Be-
„ neficia poſsideret: quemadmodum neq;
„ Sæculares fundorum suorum auctionem
„ fieri libenter patiuntur, quinimo quando
„ publicè aliquid contribuendum illis eſt, mox
„ ad Regeſtra Anni 1578. tanqnam ad sa-
„ cram anchoram confugere solent. ⁼

Quòd Liber iſte Retaxationum Beneficiorum Anni 1529. juramentò firmatus, conſcriptus, & ad finem perductus sit vigore Legis publicæ Annò 1527, legere id quisque poteſt Vol. 1, fol. 481. in sequenti verborum contextu ⁼ „ Et quoniam in omnibus
„ Palatinatibus, & Diſtrictibus Domini Spi-
„ rituales habent bona sua Ecclesiaſtica,
„ seu fundos; quæ licèt nunquam aliàs sub-
„ jecta erant oneri bellicæ servitutis: ùt
„ quæ per Sereniſsimos Prædeceſsores No-
„ ſtros Poloniæ Reges, & Duces sunt ab
„ initio fundationis Ecclesiarum ad usum
„ duntaxat & onera Ecclesiæ collata, mul-
„ tisque immunitatibus & libertatibus do-
„ nata; tamen in præſenti Regni neceſsi-
„ tate, & summo discrimine, volentes
„ ipsi Domini Spirituales sibi & Ecclesiis
„ suis gratiam Noſtram Regiam demereri;

„ fra-

„ fratribus verò suis Dominis Sæcularibus
„ gratificari, Reipublicæ (pro cujus bo-
„ no ſtatu orare tenentur) ope sua non
„ deeſse; permiserunt etiam non grava-
„ tim bona sua Ecclesiaſtica hactenus ſem-
„ per libera, cum his, quæ ad defensionem
„ obligata sunt, in præſens taxari: ita ut
„ bona Dominorum Sæcularium taxabun-
„ tur. Et proinde Domini Archi-Epiſco-
„ pi & Epiſcopi, designabunt duos Viros
„ Ecclesiaſticos, bonæ fidei, & conſcientiæ
„ ad quemlibet Palatinatum, qui, una cum
„ taxatoribus per Palatinum, Caſtellanos,
„ Officiales, & Nobilitatem electis seu
„ eligendis, taxabunt bona omnia tam Spi-
„ ritualium, quàm Sæcularium Perſonarum:
„ & hi cum Palatino & Caſtellano primario,
„ ac duobus Nobilibus electis, capitalem di-
„ ſtrictum obequitabunt per singulas Paro-
„ chias, & simul cum illis bona ejusdem di-
„ ſtrictus taxabunt, & æſtimabunt, modo
„ ſuprascripto, secundùm DEUM, & con-
„ ſcientiam, sublato amore, favore, metu,
„ prece, odio, &c.

Et quandoquidem jam Hiſtoria *Librorum Beneficiorum* satis amplè deducta eſt, reſtat adhuc propter notitiam ſuperaddere, expreſsione iſta *Libri Beneficiorum*, ≔ *Solvitur Decima manipularis* ≔ non significari Decimam pecuniariam, prout nonnulli inferre præten-

prætendunt, nisi fortè ſcriptum fuerit ⁊ *ſolvitur in groſsis*, *in ſcotis*, *in fertonibus*, *in Marcis* &c: sine addito ⁊ *manipularis*, ⁊ nam tunc talis expreſsio designaret Decimam pecuniariam in moneta illius sæculi.

Cæterum expreſsio ⁊ *ſolvitur manipularis*, *ſolvitur manipulatim* ⁊ designat in manipulis reddendam; juxta ſtylum illius temporis, prout quilibet Legum Regni peritus convinci poteſt legendo *Volumen* 1. *fol:* 99. 100. 101. &c: aut Herburtum sub voce ⁊ *Decimæ* ⁊, vel Januszovscium (cujus collectio Legum & Statutorum typis impreſsa eſt Anno 1600.) tit: de Decimis, & inſuper tantò fortiùs, quòd ubique fere *in Libro Beneficiorum* dum dicitur ⁊ *ſolvitur Decima manipularis* ⁊, illicò sit additum ⁊ *& conducitur ad horreum* ⁊ &c: quod satìs apertè convellit objectionem Decimæ pecuniariæ.

Exempli causâ afferuntur hìc aliquot verba ex Lege Latino idiomate ſcripta, quæ *Vol:* 1. *fol.* 97. *de Decimis ſeminatorum in hortis* sic sonat ⁊ *Ubicunque aratro in hortis, vel campis aratum fuerit, Decima plenariè exſolvatur, exceptis rapis, papavere, caulibus* &c: ⁊ Quod *Herburtus* in Statuto Polonico de mandato Comitiorum in Polonicum vertit, & ex illo *Januszovscius* fol. 227. è diametro textûs Latini adducit, eo tamen modo,

modo, ut in Polonico à verbo ⁼ *exsolvatur* ⁼ abſtinuerit, sed loco illius verbum ⁼ *detur* ⁼ posuerit, ubi vîdere eſt, quod voces iſtæ ⁼*plenariè exsolvatur*, ⁼ designent ⁼ *plenariè extradatur.* ⁼

Id ipſum videri poteſt in Privilegio Vladislai Hæreditarii Ducis Masoviæ Anno 1446. ac proinde ſtatim poſt sex Annos à conſcriptione *Libri Beneficiorum* Diæcesis Cracoviensis conceſso, quo ultimatè & exactiſsimè extraditionem Decimarum in Ducatu Masoviæ ordinavit, quod temporibus illis voces iſtæ ⁼ *solutio Decimarum* ⁼ extraditionem earundem in manipulis designabant, prout sequens textus evincit „ Cives, Op-
„ pidani, Cmethones agros colentes no-
„ ſtri Ducatûs, nec non omnium Nobilium
„ Terrigenarum, more & conſuetudine
„ Terrarum noſtrarum Masoviæ in Deci-
„ mis hujusmodi, & ipſarum *solutione seu*
„ *Decimatione* tentis & servatis, Decimas
„ manipulares cujuscunque grani & semi-
„ nis dare & solvere tenebuntur, & præ-
„ terea Cmethones, ad *ductturam ejusmodi*
„ *Decimarum* erunt perpetuò obligati &c.

Quodsi verò ad confirmandam præfatam significationem, aliquid hoc loco ex Jure Ecclesiaſtico innui poſsit, curiosus quisque inſpiciat Conſtitutiones Provinciales,

Lib.

Lib. 3. fol. 187. ubi ejusmodi præscriptum inveniet = ut juxta Juris dispositionem Decimæ manipulares, de quolibet grano, *in agro persolvantur* =, & inferiùs, = ne aliquæ Sæculares vel Ecclesiasticæ Personæ solutionem Decimarum, in hac Provincia tam laudabiliter observatam *commutare* præsumant *in pecuniariam pensionem* = In Priori textu expresio = *in agro persolvantur* = in posteriori = *ne præsumant commutare in pecuniariam pensionem* = satis superque evidenter Decimam in manipulis, non verò in pecunia reddi debere denotat.

Verùm & hæc insuper animadversio evincet, quod per expresionem = *solvitur manipularis* = Decimam non aliam, quam in manipulis reddendam sæcula illa intellexerunt, siquidem tunc temporis de Compositionibus, deque commutatione Decimæ manipularis in pecuniariam nec cuipiam somniatum fuit: siquidem tam Historia quam Collectiones Legum nostrarum nullum rei hujus vestigium exhibent. Fuerunt quidem nonnullæ controversiæ in materia Decimarum regnante *Casimiro Magno*, sed alterius prorsus generis, non verò de Compositionibus, prout quemque convincit Statutum Vol. 1. à fol: 95. ad 104. Tempora modoprimùm posteriora *Sigismundi Augusti*, tempora multitudine sectarum, varietate opinio-

opinionum Religiosarum repletâ cæperunt in Incolis à Fide Orthodoxa alienatis generare murmurationes de Decimis, quæ magis ac magis communiùsque invaleſcendo, modoprimùm regnante *Stephano* his verbis = *Compoſitio ſuper Decimis* =prima vice in Legibus noſtris Anno 1578. Vol. 2. fol. 940. locum fecerunt, quæ tamen Compoſitio à Comitiis ad Comitia in dilationem miſsa, longoq; tempore ex occasione ipsiusmet Statûs Sæcularis sine effectu exiſtens, atque odia inter Ordinem Spiritualem & Equeſtrem seminans modoprimùm ultimam resolutionem in Conſtitutione 1635. recepit.

Notitiæ Causarum Decimalium expedit mentionem adjungere de causa magno motu agitata, non ita pridem, nam modoprimum Anno 1770. inter M. D. *Szamocki* Vexilliferum Varſaviensem & Jlluſtriſsimum Capitulum Cathedrale Poſnaniense uuiversumque Clerum Ducatûs Masoviæ ad finem perducta, inde autem exorta, quòd M.D. Vexillifer, habendo litem cum A. R. Parocho Zbikoviensi de Decimis Curialibus; prætendebat evincere: Nobiles Ducatûs Masoviæ liberatos extitiſse à reddendis Decimis vigore Privilegii à Vladislao Duce Hæreditario Masoviæ Anno 1446. conceſsi, superiùs allegati, in quo prima vice erroneè typîs impreſso, & iterum ex eadem erronea copia

aliquoties reimpreſso M. D. Vexilliſer fere ſortuitò invenit vocem *non* inter verba = *dare sint adſtricti* = intrusam, indeq; sua argumenta ducebat. Deventum itaq; eſt ad neceſsitatem quærendi & comportandi Originale, ac poſtremo, poſt prolata varia in judicio Terreſtri Varsaviensi Decreta; eo res perducta eſt, ut Partes viam Compromiſsi elegerint subjiciendo se Sententiæ celeberrimi in Patria Viri Jlluſtriſsimi *Andreæ Zamoyſki* Ex-Cancellarii: sed protinus diſparere debuit abblandiens illud = *non* = affulgente claritate Documentorum contra ipſum ex adverso positorum, prout amplè enunciat Decretum Compromiſsoriale ad Acta Caſtri Varsaviensis sub die 22. 7bris 1776. ac sub die 25. ejusdem Mensis & Anni ad Acta Caſtri Czerſcensis porrectum, siquidem & ipsum Orginale præfati Privilegii, & Confirmatio ejusdem per *Sigismundum Auguſtum* Anno 1557. similiter Originalis, nec non Oblata sæpedicti Privilegii in Actis Conſiſtorii Generalis Gnesnensis Anno 1451, ad extremum Protocollum & Acta Jlluſtriſsimi Capituli Posnaniensis illo sæculo Privilegium insertum habentia judicialiter producta dictum = *non* = minimè oſtenderunt, quinimo in contrarium evicerunt, per illud Privilegium evidentiſsimo modo omnes incolas Ducatûs Masoviæ, Nobiles, Oppidanos, & ruſticos,

ad

ad reddendam in manipulis Decimam obſtrictos eſse, & mandato Domini Hæredis compelli debere. A sola duntaxat Decimarum suarum Curialium convectione Nobiles liberati sunt, nihilominus ad extradendum etiam ſtramen de suis Decimis obligati.

§. IV.

DE MONETIS.

Quoniam facta eſt superiùs mentio, quod nonnullæ Ecclesiæ præſentent jus ad Decimas pecuniarias *in groſsis, scotis, fertonibus, Marcis, sexagenis*, & ipsimet Libri Beneficiorum sæpe exprimunt valorem pecuniarium illius temporis Decimæ manipularis in verbis = *Solvitur Decima manipularis, conducitur ad horreum, & valor ejus æſtimatur ad marcas sex &c:* = quocirca neceſsarium eſt afferre hoc loco brevem informationem de ſpeciebus ejusmodi pecuniarum & proportione valoris illarum ad hodiernam monetam. Aureus Nummus (præcipuè Hungaricalis) eſt pecunia, quæ à multis sæculis in uniformi pondere & præſtantia metalli servata, indicat ſemper æſtimationem & valorem pecuniarum argenteatarum pro illo numeratarum. A sæculis eadem fere ſemper servata fuit proportio ar-

genti ad aurum, quæ & hodie in monetis argenteis, sed harum ſpecies, tam reſpectu præſtantiæ argenti, quàm etiam reſpectu ipſorummet nummorum, nunc in majori, nunc in minori mole elaboratorum freqnenti admodum mutationi obnoxiæ erant, ac proinde valde diverſas æſtimationes, commutationesque aurei nummi pro argentea moneta intra decursum sæculorum efficiebant. Et ita: regnante *Casimiro Magno*, *Ludovico*, *Vladislao Jagellone*, *Vladislao Jagellonida*, *Casimiro Jagellonida*, usque ad tempora *Joannis Alberti*, pro uno aureo nummo numerabantur in Polonia groſsi argentei quatuordecem, deinde sexdecem, prout enunciat Ordinatio Salis fodinarum Anno 1368. (*Vol.* 1. *fol.* 160.) sub Anno 1451. inter Leges *Casimiri Jagellonidæ* collocata. In Anno 1496. regnante *Joanne Alberto* numerabantur groſsi 30. (*Vol.* 1. *fol.* 266.) in Anno 1505. sub *Alexandro* groſsi 32. (*Vol: eodem: fol:* 306.) in Anno 1598. sub *Sigismundo III.* groſsi 58. (*Vol:* 2 *fol.* 1453.) in Anno 1611. sub eodem Rege, numerabantur pro aureo nummo groſsi 70. (*Vol:* 3. *fol:* 15.) Hæc fuit ultima pro aureo nummo *groſsorum* numeratio, & durabat ad Annum 1620. à quo incepit nova numeratio *florenorum* pro aureo nummo, & ita eodem Anno 1620. sub *Sigismundo III.* æſtimatus fuit aureus nummus florenis quatuor

tuor (*Vol: 3. fol. 372.*) Anno 1650. Commissio ad ordinandam Officinam nummariam Constitutione Comitiorum 1649. sub *Joanne Casimiro* (*Vol: 4. fol. 288.*) designata mandavit pro aureo nummo numerari florenos sex. Postmodum Constitutio 1679. sub *Joanne III.* (*Vol: 5. fol: 351.*) florenos 12. monetæ cupreæ pro aureo nummo acceptari jussit. Ad extremum Lex 1717. regnante *Augusto II.* (*Vol: 6. fol. 331.*) æstimavit aureum nummum florenis 18. monetæ cupreæ. Ultimæ autem & recentissimæ Constitutiones intuitu valoris & cursus monetarum, nostris temporibus promulgatæ in memoriam revocari non indigent, siquidem omnibus notæ, utpote in executione existentes.

Hæc est Historia mutationum in Polonia æstimationis aurei nummi respectivè ad monetam argenteam. Istæ tamen mutationes sunt tantummodo numerariæ, nam proportio valoris argenti ad valorem auri, quantumvis penes tot mutationes semper fere eadem servata fuit. Siquidem grossi 70. Anno 1611. pro aureo nummo dari soliti, aut floreni 18. Anno 1717. pro eo præscripti tantam fere copiam præstantis argenti continebant, quanta reperiebatur in grossis 14. regnante *Casimiro M.* Anno 1368. pro aureo nummo numeratis, verùm tamen

grossi

groſsi iſti antiquiores fuerunt mole sua majores, & puri argenti, quantò autem poſteriùs, tantò minores & viliores propter notabilem quantitatem cupri argento admixtam; è nummaria Officina prodibant, ac idcirco etiam aliquoties plures numero pro nummo aureo solvebantur. Hic eſt fons variarum apud nos involutionum, in antiquis Inſcriptionibus Summarum, venditionibus, censibus, Decimis pecuniariis, &c. nam expreſsam in illis monetarum denominationem & numerum ad hodiernam pecuniam referimus, nolendo intrare in cognitionem interni valoris antiquæ. Antiquis sæculis Prædeceſsores noſtri tres fere duntaxat monetarum ſpecies cursum habentes in Contractibus & Inſcriptionibus memorant, videlicet groſsos, Taleros, & Aureos Nummos, qui appellabantur *Floreni Auri* vel *Floreni Hungaricales*, jam verò Sexagenæ, Marcæ, dimidiæ Sexagenæ, fuerunt tantùm numerationes, ut dicitur *ideales*, sive numerales. Summæ ex groſsis prodeuntes, nam *Sexagena* denotabat groſsos 60. *Marca* groſsos 48. *Media Sexagena*, poſtmodum *florenus* appellata; groſsos 30. *Ferto* groſsos 12. *Scotus* groſsos 2. Groſsi autem fuerunt duplices, *Pragenses* (ùt aſserunt noſtri Hiſtorici à *Venceslao* Rege Poloniæ & Bohemiæ introducti) & *Polonici*, atq; tam hi, quàm illi in duplici ſpecie noti. *Groſsi*

lati

lati qui erant majoris valoris, & *Communes* qui minoris. *Latus Groſsus* continebat in se Denarios 18. *Communis* autem 12. tantum. Cuprea pecunia, eaque in exigua mole; modoprimum poſt Annum 1650. ex Officina nummaria Poloniæ prodiens, apparere cæpit. Excudebantur imprimis exigui nummuli, *solidi* dicti, qui in groſsum unum numerabantur quatuor, prout præſcripsit suprafata Commiſsio à Comitiis Regni Anno 1649. aſsignata.

Reflexio ſuper hanc monetarum noſtrarum in minores & viliores ſpecies mutationem ſuperiùs in Chronologia creſcentis cum tempore vilitatis earundem memoratam, in multis admodum Hiſtoriæ noſtræ Legumque materiis, magnum lumen miniſtrat. Legendo in hiſtoria noſtra varias venditiones, utì v. g. Ducatûs Osvecimensis pro quinquaginta millibus Marcarum groſsorum latorum Pragensium, Ceſsionem Terræ Drochicensis & Węgroviensis pro sex millibus Sexagenarum groſsorum latorum &c, Inveniendo in Legibus noſtris varias taxationes, utì v. g. dum *Casimirus M.* Anno 1347. (*Vol. 1. fol. 24.*) mandat poſt defunctum in Bonis Terreſtribus sine prole Cmethonem procurari ad Ecclesiam Parochialem Calicem cum Patena sesqui altera Marcâ, dum *Vladislaus Jagello* Anno 1433.

(*Vol.*

(*Vol.* 1. *fol:* 113.) innovando taxationem propter personas militares, præscribit, quatenus solvant pro bove mediam marcam, pro scropha octo scotos &c, dum regnante *Sigismundo I.* Anno 1523. (*Vol.* 1. *fol.* 426.) in forma citationis pro pretio bovis comminatoriè ponuntur marcæ tres, dum *Sigismundus III.* Anno 1609. (*Vol.* 2. *fol.* 1704) novam taxationem propter militares constituit in verbis = Pro Ariete grossi 10. & pellis reddatur, pro porco saginato floreni duo &c. dum idem *Sigismundus III.* Anno 1620. (*Vol.* 3. *fol.* 370.) præscribendo valorem mercium; interdicit = ne mercatores ulnam holoserici cujusvis coloris majori pretio quàm florenis 4, telæ autem sericæ densæ ac detersæ, nec non telæ sericæ florulentæ operis Damasceni quàm sesqui tertio floreno divendant. = Talia inquam, & his similia legendo, si proportionem appositarum taxationum ad valorem hodie currentis monetæ non inquiro, nullatenus fieri potest, quin incidam in erroneam opinionem de immenso discrimine inter pretia rerum antiquiora & moderna. Sed dum invenio valorem aurei nummi quolibet Anno in pecuniis argenteis illo tempore pro eo dari solitis, dum valorem earum cum valore hodiernæ monetæ confero & ad æqualitatem reduco, evanescit protinus opinio de infinitè exiguo in anti-

quita-

quitate rerum pretio. Nam facilè convincor, quòd licètsi *pretia rerum* ad certum gradum excreverint, nihilominus non ad tantum prout vulgi exiſtimatio, aut ſuperficialis taxationum antiquarum lectio extollere ſolet, nam etiam ad præſens florenîs proximè centum calix ad Ecclesiam Parochialem procurari, bos florenis 31. in quibusdam Diſtrictibus, & ulna telæ sericæ densæ ac detersæ, florenis 12. emi poteſt, quæ summæ proveniunt ex antiquis taxationibus superiùs allegatis, & ad cursum hodiernum reductis.

Sed minus eſset, quamvis particulares aliqui erroneam in Hiſtoria monetarum noſtrarum opinionem haberent, nam hæc nemini inferret injuriam, dummodò à Stubis Judiciariis in perpetuum sit remota. Inevitabilis profectò eſt neceſsitas, ut in Judiciis tempus Inſcriptionum, Contractuum, &c: diligenter consideretur, ut valor pecuniarum in iis expreſsarum cum valore hodierno comparetur, quatenus non *æquivocum*, hoc eſt totidem groſsi aut floreni, quot in antiqua Inſcriptione leguntur, sed *æquivalens*, hoc eſt integer valor antiquæ monetæ in pecunia hodierna exsolvi demandetur. Habet exempli gratiâ Ecclesia Parochialis ex aliqua villa Decimam pecuniariam, æſtimatam in Libro Beneficiorum

1440.

1440. marcis quatuor, aut in Retaxatio-
num 1529. marcis 6. aut habet aliquis circa
Annum 1496. Inscriptionem florenorum 300.
Non licet hìc sequi *æquivocum*, ut dictæ mar-
cæ hodiernis grosis cupreis, aut floreni
nummis sub nomine florenorum currenti-
bus exsolvantur, nam pro illis Anni 1440.
marcis quatuor debentur hodie plus quàm
13. aurei nummi, pro illis autem 6. Anni
1529. aurei 9. jam verò pro florenis 300.
Anni 1496. aurei nummi 300. siquidem
in grosis 192. quatuor marcas efficientibus
aureus nummus per quatuordecim grosos
numeratus, continetur vicibus 13. & adhuc
supersunt $\frac{10}{14}$ sive $\frac{5}{7}$, in grosis 288. marcas
sex constituentibus, numeratus per grosos
32. reperitur novies, in florenis 300. nu-
meratus per grosos 30. invenitur vicibus
300. Quod propter exemplum affertur,
ad convincendum, quòd tali modo per o-
mnes superiores & inferiores Annos pro-
cedendum sit. Porro quemadmodum ho-
die omnes Nationes, omnes Argentariæ
(seu negotium Campsorum & Cambiatorum
exercentes) relativè ad aureum nummum
monetarum suarum valorem constituunt, ita
similiter in Judiciis per valorem aurei num-
mi valor antiquiorum monetarum respe-
ctivè ad valorem modernarum decernendus
est. Hæc est mens vetustissimarum Legum
nostrarum, hoc ab antiquis admodum tem-

pori-

poribus Judiciarii noſtri Magiſtratus executioni demandant.

Adhuc Anno 1447. (*Vol. 1. fol. 154.*) quando *Casimirus Jagellonides* sanciebat, ut pecunia minutior in toto Regno acceptaretur, præcuſtodivit ſtatim additamenta propter eos, qui in Inſcriptionibus aliam monetam haberent, = *Pro medio lato groſſo novem denarii minutæ & braccatæ pecuniæ recipiantur, ad latos autem groſſos Pragenſes, qui eos in ſuis obtinent censibus fiant additiones ſecundùm cursum communem inter Mercatores currentem.* = & iterum in altero loco (*fol: 155.*) = *quod pecunia braccata recipiatur. Niſi forte aliquis de jure pro Censibus & Decimis fertonalibus debeat exigere latos groſſos, monetæ Pragenſis* = & adhuc semel inferiùs *fol: 156.*) = *Inter Creditores verò habentes Inſcriptiones ſuper mediantes taliter eſt ſtatutum; quod quilibet talium pecuniam ſibi ante hanc diſpoſitionem inſcriptam juxta continentiam Literarum ſuarum liberè exigat in moneta in ipſa Inſcriptione expreſſa. Deinceps verò non niſi minuta pecunia, vel ſimpliciter marcæ monetæ & numeri Polonicalium inter Creditores inſcribantur.* = In Correctura Tribunalis Regni Anno 1726. (*Vol. 6. fol. 437.*) admodum clarum legitur edictum. = Præcuſtodimus & ſtatuimus, quatenus *abhinc* sicut omnes aliæ Summæ,

„ ita

„ ita etiam reemptionales, quæ *in futurum* „ in Bonis locabuntur, moneta *in Contra-* „ *ctu expressa*, *valore autem in Regno cur-* „ *renti* exsolvantur. = Hìc ipse profectò & non alius Legis istius scopus fuit, quem habuit *Casimirus Jagellonides*, ut nempe realis valor monetæ antiquæ (hoc est, quantum in ea puri argenti reperiebatur) in monetis posteriùs excusis, licèt *quantitate numerica* auctis redderetur, eum fere in modum, sicut dum hodie quispiam contrahit debitum florenorum 100. nummis sub nomine florenorum currentibus, illudq; postea vult exsolvere grossis argenteis, re vera pro illis florenis 100. debet numerare grossos argenteos 400. nam sive consideretur quantitas argenti puri, sive valor respectivè ad aureum nummum, tantus est in grossis 400. quantus in florenis 100. Non conjectura aliqua, sed Status Reipublicæ ita interpretati sunt Constitutionem 1726. in Comitiis 1766. tit: = *Constitutio valoris*, & *cursus monetarum* = inquientes. „ Et dum juxta modernam coæquationem „ monetarum *in valore intrinseco*, aureus „ nummus, qui juxta Constitutionem Anni „ 1717. hucusq; cursum habuit in florenis „ 18, nunc depressus est ad florenos Po- „ lonicales 16. grossos 22. & $\frac{1}{2}$, propterea „ conservando integritatem Contractuum „ & quarumvis Transactionum, ad mentem

„ Con-

„ Conſtitutionis Anni 1726. monetam in
„ Contractibus expreſsam, valorem autem
„ in Regno currentem præcuſtodientis. de-
„ claramus: Quòd Debitores exsolvendo
„ Summas tam Spirituales, quàm Sæcula-
„ res, imò etiam à Mercatoribus mediante
„ Scripto vel Cambio contractas, quamvis
„ in Scripto numerica tantùm aureorum
„ nummorum ſpecies expreſsa eſset, eas-
„ dem Summas moneta in Contractu de-
„ ſcripta, valore autem ad præſens con-
„ ſtituto, hoc eſt addendo ad quemlibet
„ aureum nummum groſsos argenteos quinq;
„ & pro quolibet antiquo floreno; moneta
„ conceſso, modernum florenum, hoc eſt
„ quatuor groſsos argenteos, reddendo ex-
„ solvere tenebuntur. = Et iterum inter
Conſtitutiones Ducatus Lithvaniæ in iisdem
Comitiis Anno 1766. tit: = modus solven-
di Summas. = „ Tymphonibûs verò & Biſ-
„ sextariis contractæ Summæ, siquidem va-
„ lor hujusmodi tymphonum & biſsextario-
„ rum per coæquationem valoris interni ad
„ præſens eſt diminutus; proinde non adhæ-
„ rendo anteriori dictorum tymphonum, &
„ biſsextariorum valori; juxta valorem *ad*
„ *præſens* conſtitutum exsolvi debent *in quan-*
„ *titate* florenorum in Inſcriptionibus expreſ-
„ sorum, numerando pro tymphone groſsos
„ cupreos 27. pro biſsextario groſsos 10.
„ aut nova monetâ, reddendo pro quolibet

„ flo-

„ floreno in Inſcriptionibus expreſso, flore-
„ num in ſpecie noſtræ novæ monetæ „ =
Id ipſum confirmatum eſt in Comitiis 1768.
fol. 140. item in Comitiis 1775. Tom. 1.
fol: 81. tit: = Retentio *pedis monetarii.* =

Sed Decretorum etiam Judicialium, quibus mens Legis demonſtrari solet; plena sunt Acta variorum Magiſtratuum, quæ evincunt, antiquarum monetarum valorem reſpective ad valorem internum poſteriùs cursum habentium æſtimari debere. Ne multum loci occupent, aliquot tantùm talia afferentur. Sufficientiſsimum hac in re eſt Decretum Judiciorum Comitialium Varsaviæ Anno 1641. Feria 5ta ante Feſtum S. Matthæi Apoſtoli latum, reperiturq; in Actis Caſtri Cracoviensts sub feria 3tia poſt Feſtum S. Mathiæ Apoſtoli Anno 1642. in hoc verborum contextu. =

„ Sacra Regia Majeſtas cum Conſilia-
„ riis Regni Lateri Sacræ Regiæ Majeſta-
„ tis aſsidentibus, & Nuntiis Terreſtribus
„ controverſiis exauditis probeq; trutinatis
„ &c: Quantum verò ſpectat quæſtionem
„ novi emergentis de solvendis antiquis
„ ante hominum memoriam inſcriptis Ec-
„ clesiaſticis Censibus, utrum moneta ad
„ præſens currenti? an juxta illius tempo-
„ ris, quo Inscriptiones factæ sunt, ſtatum

„ &

„ & probitatem monetæ tunc existentis sol-
„ vendi sunt, nec ne? Sacra Regia Ma-
„ jestas cum iisdem Consiliariis Regni &
„ Nuntiis Terrestribus eandem quæstionem
„ dijudicando decidendoque; habita ratione
„ justitiæ, & æquitatis, tum considerata
„ probatione monetæ, quæ supra Annos
„ centum retroactos non nisi solido argen-
„ to, & auro in Regno hocce constitit; sen-
„ tentiare dignata est, ut deinde census
„ antiqui, tempore memoriam hominum
„ excedente inscripti, attento Inscriptio-
„ num tenore, & juxta ipsius verba sen-
„ sumq; æstimentur. Ubi nimirum in mar-
„ cis argenti puri (ut in præsenti Con-
„ ventus Tinecensis & præfati *Zabawski*
„ casu) inscriptæ sunt marcæ argenti, ut
„ eædem marcæ puro argento aut pretio,
„ & valore puri argenti pro tempore exi-
„ stenti Ecclesiis, piis locis, & eorum Re-
„ ctoribus seu Administratoribus pendantur
„ & exsolvantur. =

Tribunalitia Decreta reductionem antiquæ monetæ ad hodiernum cursum facientia reperiuntur satis multa, de aliquibus eorum, præcipuè Tribunalis Lublinensis mentionem faciemus. 1544 *Feria 3tia post Dominicam Cantate* Monasterium Cracoviense PP. Augustinianorum obtinuit reductionem florenorum 10. ad aureos nummos 10. Eo-

dem

dem Anno 1644. *Feria 6ta in craſtino Nativitatis Beatiſsimæ* Xenodochium Cracoviense Templo S. Hedvigis contiguum reductionem cujuslibet marcæ ad florenos 36. Anno 1749. *Feria 6ta poſt Feſtum Transfigurationis Domini* Altariſta Ecclesiæ Cathedralis Cracoviensis tituli S. Clementis lucratus eſt reductionem 500. florenorum Hungaricalium ad novem millia florenorum Polonicalium, jam verò 15. marcarum censûs annui, in florenos 630. Anno 1775. *Feria 3tia poſt Feſtum S. Martini* in Caſtro Cracoviensi ex remiſsione Tribunalis Altariſta Ecclesiæ Archi-Presbyteralis obtinuit reductionem florenorum 700. ad 7000. florenorum moderni cursûs. In Galicia quoque (*quæ nunc Orientalis audit*) supremum Tribunal Leopoliense hoc in puncto pro norma habet Decreta in Polonia prolata, nam Anno 1774. *Feria 2da ante Feſtum S. Matthæi Apoſtoli* fecit reductionem marcæ (prout exprimit) juxta præſcriptum Decreti Tribunalitii Lublinensis Anni 1767. in florenos 40. groſsos 15. (b)

Ad

(b) Cùm in moderno rerum Statu præcipua sit numeratio Summarum in Florenis Rhenensibus, non abs re erit innuere, quod hujusmodi Florenus circa Annum 1525 continebat in se groſsos Polonicos circiter septem, ût videre eſt Vol: 1. Fol: 447. tit: ≔ Rex dabit *Alberto* Duci

Ad cognoſcendum antiqniorum cujuslibet Anni monetarum verum internum valorem satis eſse videtur, habere præ oculis Leges Regni ſuperiùs allegatas, numerum argenteorum nummorum pro Aureo vel Talero præſcribentes: nam quoties per divisionem in Summa antiqua in quantitate numerica illarum ſpecierum sub suo reſpectivè Anno reperitur Aureus vel Talerus, tot Aurei vel Taleri in ſpecie, aut valor eorum juxta hodiernum cursum in moneta moderna reddi debet. Sed Aurifabrorum quoque experimentum de inevitabili neceſsitate faciendæ ejusmodi valoris ad valorem comparationis convincere poteſt, ubi haberi poſsunt collectiones monetarum antiquarum Poloniæ, quales in aliquot locis Cracoviæ bene ordinatæ reperiuntur.

Pruſsiæ 4000. Florenorum &c. in textu =„ Vo„ lentes Illum Nobis & Regno Noſtro ma„ jori beneficentia devincire, dandum & do„ nandum Illi duximus Annuum Stipendium „ quatuor millium Florenorum Rhenensium „ in auro, vel pro singulis aureis 28. groſsos „ integros monetæ & numeri Regni Noſtri „ præsentis. = quæ æſtimatio groſsorum per Legem adductam in proportione tam ad Florenos Rhenenſes, quàm ad aureos nummos clariſsimè enuntiata in multis ad præſens casibus suffragari poterit.

Ex allatis autem hucusq; documentis non tantùm oritur necessitas reductionis antiquæ monetæ in Originalibus Inscriptionibus expressæ, sed insuper eædem rationes evincunt, posse evenire necessitatem faciendæ reductionis monetarum jam anteriùs reductarum: nam v. g. qui obtinuit reductionem marcæ Anni 1440. in florenos sub Anno 1620 vel 1650. &c. videtur adhuc habere jus petendi Judicium, ut ipsi denuò florenorum Anni 1620. vel 1650. &c. ad valorem hodiernæ monetæ reductionem faciat. (c)

Quænam autem Judiciaria Jurisdictio maximè propriè habeat potestatem faciendi in particularibus casibus ejusmodi reductiones antiquarum monetarum ad valorem hodiernæ? non reperimus in Legibus nostris *de Foro* hujus materiæ sancitum, nam tantùm de reductionibus in communi propter totum Regnum, qualem aliqua moneta cursum & valorem habere debeat? quis illam legi-

(c) Cùm novis Legibus regamur, opportunè ac convenienter hoc in loco adduci potest Lex ex Codice Civili pro Galicia Occidentali promulgato Parte 3. §. 98. in verbis. „Si spe„cies ejusmodi auri argentivè signati am„plius non existat, Debitor pro ratione pon„deris & pretii ejus intrinseci Creditori sa„tisfacito.„

legitimè facere, ac promulgare posſit? satis multas Conſtitutiones legimus. Videntur tamen non soli Judiciarii ultimæ inſtantiæ Magiſtratus, sed etiam quævis inferiora subsellia in casibus peculiarium causarum difficultatem de monetarum valore resolvere posse. Plurima adusq; reductionum Decreta prolata sunt in Tribunalibus Regni, dici tamen poteſt, id factum fuiſse non ideò, quod materia hæc per Legem propriè Tribunalibus subjecta eſset, sed potiùs ideo, quia inferiora subsellia ordinariè illam ad Tribunalia remittebant: aſt etiam posſunt oſtendi similium reductionum Decreta, tam in Terreſtribus, quàm in Caſtrensibus Judiciis subsecuta. Ipsummet Tribunal dubitabat antea, utrum se in ejusmodi materiam ingerere queat? siquidem causa inter Conventum Thecensem & Zabavscium ſuperiùs cum Decreto suo adducta, judicata fuit in Judicio Comitiorum Anno 1641. ex remiſsione Tribunalis, nam eam illuc Tribunal, tanquam quæſtionem novi emergentis remisit, nihilominus quamvis nulla poſterior lex hoc in puncto emanaverit, hodiedum usq; judicabat & judicat Tribunal ejusmodi cauſas. Conſtitutiones in re monetaria sub *Casimiro Jagellonida*, *Joanne Alberto*, & *Alexandro* Regibus sancitæ videntur hoc in puncto exigere invigilantiam Officiorum Capitanealium seu Caſtren-

strensium, & quoniam Constitutio 1768. quàm rigidissimè mandavit observantiam instantiarum, quo ad gradus, quatenus nulla causa, quæ in Castrensi & Terrestri Judicio judicata non fuerit; ex cruda Citatione ad Tribunal devolvatur &c. nec Terrestria, nec Castrensia Subsellia dubitare deberent, quòd inductas ad sua judicia Causas pro reductione monetæ antiquæ in Contractu expressæ possint definitivè resolvere.

Collectio ista & animadversiones in ea positæ convenienter finem accipere possunt in cohortatione celeberrimi Legum nostrarum Redactoris *Jacobi Przyłuscii* tempore *Sigismundi Augusti* Notarii Terrestris Cracoviensis libro 4to. Cap. 4. fol. 588. =
„ Quocirca Argum esse Judicem oportet,
„ ut & Legi scriptæ satisfiat per Eum, &
„ si ipsa apertè non adversetur, æquitatem
„ sectetur, ne, si in alterutram partem
„ vehementer declinet; austeritate, vel
„ remissione in Officio integri & sapien-
„ tis Judicis peccet. =

~~179~~